

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische
Kring Gent V.Z.W.

30e jaargang nr. 4

15 juli 2001

INHOUD

- Daniël Van Ryssel: Ik zou daar een boek kunnen over schrijven. De charmes van dagelijksheid (Vervolg)	202
- Cesar Snoeck: Inventaire Archéologique: Muziekinstrumenten van Henri Willems, de Jonge.	211
- André Coene: Het "Plan de la Ville et Château de Gand" door I.B. Malfeson (1756).	212
- Pierre Kluyskens: Aardbevingen in Gent.	221
- Victor Antheunis: Dagboek Telegrambestellers = Depechedragers ± 1940.	225
- W.L. Braekman: De tabaksrooklijsteer kan de drenkeling niet reanimeren (1784).	231
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 12 en 13 Mei.	232
- Eddy Levis: 't Gents spant de Kruune! "In Keizer Karel bij Karel de Keyzer". Onze Gentse cafés en handelshuizen.	242
- Bibliografie.	260
- Vraag en antwoord.	261
- Lezers schrijven ons.	262
- Zo was het vroeger	264

IK ZOU DAAR EEN BOEK KUNNEN OVER SCHRIJVEN **De charmes van dagelijksheid (vervolg)**

Woensdag 17 juli 1957

Gisteren om 6u 's morgens is in zijn woning in de Keizer Karelstraat 28 op 80-jarige leeftijd de bekende Gentse volkstoneelschrijver Henri Van Daele overleden. Henri Van Daele heeft een zeer vruchtbare loopbaan gehad en hij werd herhaaldelijk bekroond en gevierd. Zijn bekendheid reikte tot ver over de grenzen en tal van zijn toneelstukken werden vertaald en in het buitenland met succes opgevoerd. Op het einde van de jaren veertig ben ik nog met moeder en Marcel, en misschien waren er nog andere mensen van de Sint-Lievenspoortstraat bij, naar de Minardschouwburg geweest om stukken van Henri Van Daele met Hélène Maréchal te zien. Ik herinner me ook dat toen hij op rust ging en Romain De Coninck zijn plaats innam, nagenoeg iedereen beweerde dat Henri Van Daele veel beter was.

Zaterdag 3 augustus 1957

Marcel heeft de motor van zijn vader hierheen gebracht. Zo'n antiek model heb ik nog niet eerder gezien. Hij moet tientallen jaren oud zijn. Alles zwart, maar zo goed als geen plekje roest. Misschien heeft opa hem wel regelmatig gepoetst, of door tante Maria laten poetsen, en hem met vet ingesmeerd. Wat me vooral verwondert is dat het zo'n laag voertuig is. Zouden de mensen tientallen jaren geleden zoveel kleiner zijn geweest?

Alhoewel daar al een eeuwigheid niet meer is mee gereden, is de motor toch nog in een behoorlijke staat, want na enig sleutelen en afstellen, wou hij zonder veel inspanningen starten.

Marcel heeft me getoond hoe alles functioneert en ik mocht er eens de Grensstraat mee op en neer rijden. Toen ik vol gas gaf, ging ik zeker niet harder dan 30km per uur. Zou dat ook de maximumsnelheid zijn geweest toen hij nieuw was?

Helaas weet ik wat het lot is dat deze motor beschoren is. Hij zal hier nog enige tijd staan verkommeren. Tot hij helemaal onder het stof zit en Marcel hem geheel of gedeeltelijk uit elkaar zal halen. Uiteindelijk zal er alleen maar een stapeltje oud ijzer van overblijven.

Zolang hij het blijft doen, wil ik er af en toe wel eens de Grensstraat mee op en neer rijden... als ik daarmee naar school of het stadscentrum zou rijden, zou ik nogal wat bekijks hebben... en uitgelachen worden.

Vrijdag 9 augustus 1957

In de stad Gent neemt het openbaar groen 105 ha van het grondgebied in beslag. Dat is minder dan 7m² groen per inwoner. Het onderhoud wordt verricht door 89 werklieden, van wie 60 tuiniers.

Het grootste park van de stad is het Citadelpark, het heeft een oppervlakte van 16 ha. Het Koning Albertpark heeft een oppervlakte van 7 ha.

Tot 1955 stonden er in de stad ook 10.767 straat- en laanbomen, maar door straatverbredingen en de aanleg van de ringlaan moet een aanzienlijk deel (2.500) van die bomen verdwijnen.

Men behelpt zich dan maar met een nieuwe vorm van stadsversiering, nl. bloembakken en bloeschalen die op pleinen, aan gevels van openbare gebouwen en aan borstweringen langs rivieren en kanalen worden geplaatst of opgehangen.

Als iedereen met een bloem op de revers zou rondlopen - de vrouwen moeten maar hoeden als vruchten- en bloemeschalen dragen- zou dat een mooie bijdrage zijn om de totaliteit van groen en kleur in de stad in de hoogte te drijven.

Zaterdag 10 augustus 1957

Ter gelegenheid van haar 65ste verjaardag werd er van mevrouw Hélène Maréchal door de beeldhouwer Cyriel Vanderhaeghen een beeld gemaakt, haar voorstellend als volkszangeres, in een van haar lievelingsrollen: "De Westvlaamse meid".

Mevrouw Maréchal werd geboren als Sidonie Van Laerebeke. Ze was de dochter van een baker en een borstelmaker. Ze had vijftien broers en zusters. Het was een grote actrice, het boegbeeld van schouwburg Minard en door de oudere, volkse Gentenaars werd ze zeer gewaardeerd. En niet alleen door de Gentenaars. Er bestaat o.a. een foto waarop ze fier poseert tussen Stan Laurel en Olivier Hardy, die haar in Gent een bezoek hebben gebracht.

En hoe bezong ze zichzelf ook weer als Gentse vrouw?

"Ik ben een Gentse brâove vrêwe

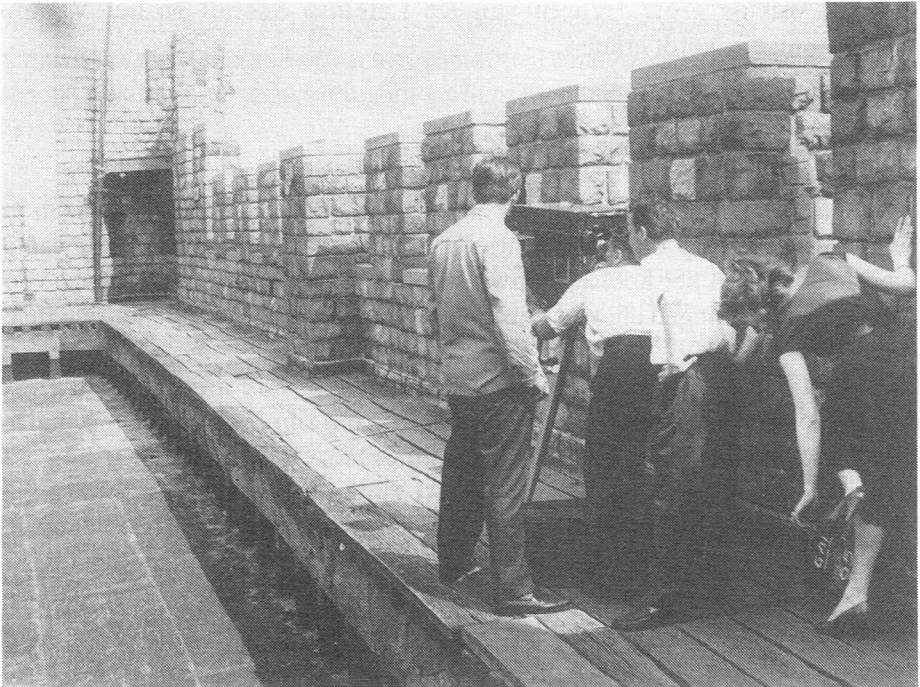
...

En kijk ne kier hoe dikke da'k ben!"

Dat liedje dateerde dus duidelijk uit de tijd dat de arbeider pronkte met zijn dikke rondborstige vrouw... een duidelijk bewijs dat hij goed zijn boterham verdiende en haar goed te eten kon geven... en dat hij misschien al eens een afbeelding van de mollige vrouwen van Rubens had gezien.

van een film die “Le carnaval de Valentine” zal heten.

Pliet Van Lishout is een graag geziene gast in veel gezelschappen, een vlotte journalist en goed bekend in de hele stad, maar sommigen hebben grote twijfels aan zijn capaciteiten als regisseur omdat hij onervaren, goedgegelovig en een slecht zakenman is. Twee jaar geleden heeft hij zich al eens in een gelijkaardig avontuur gestort, maar de film “De Eenzamen” die dat moest opleveren, is nooit afgewerkt en hij heeft er nagenoeg al zijn geld aan verloren, terwijl zijn huwelijk zo goed als op de klippen is gelopen. Er wordt gevreesd dat het ook nu weer op een sisser zal uitlopen en dat hij er zijn broek zal aan scheuren. Hij zou beter goede romans schrijven, zoals hij in de jaren veertig heeft gedaan. Als de schoenmaker niet bij zijn leest blijft, gebeurt het wel vaker dat hij zich belachelijk maakt, verloren loopt of ten onder gaat.

Opnamen voor de film “De Eenzamen” (1954) in het Gravensteen te Gent. Derde van links: Pliet Van Lishout.

Woensdag 18 september 1957

Marcel heeft een maand rijverbod... en hij mag bijgevolg niet met een taxi rijden. Om niet op droog zaad te zitten, heeft hij voor die maand naar ander werk uitgekeken.

Hij zal in Brussel gaan werken, waar grote werken ter voorbereiding van de wereldtentoonstelling aan de gang zijn. Maar arbeid op een werf, dat is veel te lastig voor Marcel... en al na twee dagen had hij er iets op gevonden. Er heeft zich een onbetekenend ongevalletje voorgedaan waarbij hij betrokken was en hij heeft beweerd dat hij zich ernstig heeft bezeerd. Klachten aan de rug... maar daar is niets van te zien en dat schijnt ook zeer moeilijk te controleren te zijn. Hij is op visite geweest bij een dokter en die heeft hem een briefje geschreven waardoor hij vrijgesteld is van werken en toch geld opstrijkt. En dat is precies wat hij wou.

Moeder en ik hebben de indruk dat er met zijn rug helemaal niets aan de hand is... maar hij heeft het toch aan boord kunnen leggen dat hij niet meer naar die werf in Brussel hoeft te gaan en dat hij gedurende een maand een uitkering krijgt. Om niets te doen.

Als je leep genoeg bent en lef hebt en een beetje komedie kunt spelen, moet er een massa mogelijkheden zijn om op kosten van anderen, die niet zo slim zijn of hun mond niet durven open te doen, een gemakkelijk leven te leiden. Als ik een tijdje bij Marcel in de leer zou gaan, zou ik nog heel veel kunnen leren dat in het leven van pas kan komen... maar helaas heb ik dan weer te weinig lef om die handigheidjes ook ten uitvoer te brengen.

Donderdag 10 oktober 1957

Om haar de gelegenheid te geven een eindje te wandelen en waarschijnlijk al evenzeer om zelf ook eens buiten te zijn, is moeder hier in de straat even met Diane gaan wandelen.

Vloekend en sakkerend is ze daar twee minuten later alweer terug. Wat is er gebeurd? Toen ze een eindje gewandeld had, tot daar, aan dat stukje braakland, ging Diane in de houding zitten om haar behoefte te doen.. en wat kwam daar te voorschijn? Een van haar kousen, waar moeder zich al een ongeluk naar had gezocht. En dat ding hing daar maar aan het gat van Diane te bengelen... en moeder kwaad en beschaamd tegelijk... gelukkig is daar maar één mens gepasseerd en hij heeft niet eens op de hond gelet... er zat niets anders op dan rond te kijken tot ze een stuk papier vond om de kous er helemaal uit te trekken. Op dat eigenste ogenblik had ze die stomme hond wel een ongeluk kunnen slaan. Wat hebben we ons met dat beest toch op de hals gehaald! Allez, welke normale hond eet nu nylonkousen op!

Dinsdag 29 oktober 1957

Marcel heeft werkelijk pech. (En omdat er op dit moment geen spanningen

hij eerst flink feest heeft gevierd hem nadien al even flink hadden gestroopt en ik bijgevolg niet zeker was of ik nog op betaling en een fooi die de moeite was kon rekenen, heb ik het zekere voor het onzekere genomen en heb ik hem van zijn polshorloge verlost... waar hij niets van heeft gevoeld.”

Vanaf vandaag ben ik de trotse eigenaar van een Zwitsers uurwerk dat voordien aan een zeeman heeft toebehoord. (Ik heb het ruim twintig jaar iedere dag gedragen.)

Zondag 15 december 1957

Vanaf vandaag biedt het dagblad De Gentenaar een Lichtjournaal aan op het Frankrijkplein aan het Zuid. De belangrijkste berichten uit het buitenlands en binnenlands nieuws, de sportuitslagen en het weerbericht, alles kort en bondig verpakt en klaar en duidelijk verwoord, zullen iedere avond vanaf 17.30 u doorlopend in grote lopende lichtletters te zien zijn. De nieuwsberichten zullen leesbaar zijn tot aan de Stationstraat en in een deel van het Zuidpark. Alle Gentenaars in koor: “Merci, De Gentenaar.”

Ik moet eerlijk bekennen dat ik ook eens ben gaan kijken.

Zaterdag 21 december 1957

Verslagenheid op school.

De mannen van de parallelle klas 3e Wetenschappen zijn zoals gewoonlijk op zaterdagmorgen naar het zwembad Van Eyck gegaan. In de Sint-Jacobnieuwstraat is een vrachtwagen van een fruithandel op de tramsporen geslipt, op het voetpad terechtgekomen en een van de leerlingen, André Gevaert uit Sint-Amandsberg, is tussen de vrachtwagen en een huisgevel verpletterd. Hij was niet op slag dood, maar hij had wel een grote wonde aan het achterhoofd en hij is kort nadien overleden. Ook Victor Van de Weghe heeft verwondingen opgelopen, maar die zijn niet zo erg. Toen ze terugkwamen, waren de mannen van de 3e Wetenschappen allemaal erg onder de indruk en ook de leraar turnen, meneer Lavreau, is naar het schijnt zwaar aangeslagen.

Er is de rest van de voormiddag van lesgeven niet veel meer in huis gekomen... en toen we het laatste lesuur godsdienst hadden, heeft de pastoor ons gesproken over de dood en gevraagd samen een gebed te zeggen voor onze overleden schoolkameraad. Nooit eerder hebben we dat met zoveel ernst en ingetogenheid gedaan. De mannen van de Wetenschappen zijn van plan allemaal naar de begrafenis te gaan. De studieprefect, de pastoor en veel leraars zullen er ook zijn.

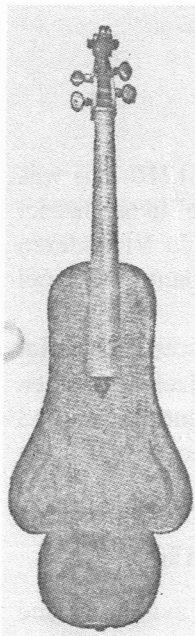
In ieder geval is die tragische dood van een studiegenoot voor iedereen een treurig begin van de kerstvakantie. Ik kende die jongen niet zo goed... maar het was hoe dan ook een leeftijdgenoot uit mijn onmiddellijke omgeving en dat komt altijd harder aan dan honderd onbekende doden bij een vulkaanuitbarsting aan het andere eind van de wereld.

Daniël VAN RYSSEL
(‘t vervolgt)

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 20

Op 1 Mei 1897 stelde Cesar Snoeck in de rubriek “Muziekinstrumenten-Collectie Snoeck - XVIIIe eeuw” in het Frans een fiche op over

Muziekinstrumenten van Henri Willems, de Jonge

De kunst van het bouwen van snaarinstrumenten die in de XVIIe eeuw met talent uitgeoefend werd door de Willems' en van Gent, werd in de eerste helft van de XVIIIe eeuw verder gezet door Henri Willems, die wij “*de Jonge*” zullen noemen om hem te onderscheiden van zijn homoniem van de vorige eeuw.

Henri de Jonge is in onze collectie vertegenwoordigd door vier instrumenten, waaronder twee het merkteken van de maker en de datum van hun bouw bewaard hebben:

1° Een *basso* of grote cello met 5 snaren, gedateerd 1717, maar spijtig genoeg beschadigd door latere herstellingen.

2° Een viool met een handgeschreven etiket met datum 1743 en van een meer klassiek model dan deze van de Willems' en van de XVIIe eeuw. De rug en de “*éclissen*” zijn in notelaar, een kenmerk dat wij terugvinden bij al de Willems' en die daarin slechts de manier van Jacobs van Amsterdam gevolgd hebben die veel violen met een rug en *éclissen* in palissanderhout gemaakt heeft.

3° Een cello van correcte makelij, gebouwd volgens het model van de voorgaande viool en met materialen van dezelfde aard. Alhoewel niet gemerkt bestaat er geen twijfel over zijn origine.

4° Aan Henri de Jonge moet ook een hier afgebeeld instrument van ongeregelde

vorm toegeschreven worden: een soort *lira d'arco*, waarschijnlijk gemaakt op bestelling naar een model geleverd door een amateur.

Spijtig genoeg werd het instrument gedenatureerd door er de hals van af te snijden om het om te vormen tot een kleine cello met vier snaren, zodat het onmogelijk is te weten hoe het er aanvankelijk uitzag.

Dit zonderling instrument heeft toebehoord aan de familie Vander Hecke uit Lembeke.

Over het algemeen vertoont het maaksel van Henri de Jonge niets echt persoonlijks dat hem karakteriseert en onderscheidt van dat van Henri de Oude. De verdienstelijke instrumenten gebouwd door de Willems'en werden zeer geapprecieerd door de musici: wij hebben oude Gentse instrumentisten gekend die met fierheid zegden "*mijn Willems*", zoals Servais zei: "*mijn Stradivarius*". In onze collectie hebben wij negen instrumenten die wij met zekerheid kunnen toeschrijven aan de Willems'en.

HET "PLAN DE LA VILLE ET CHÂTEAU DE GAND" DOOR I.B. MOLFESON (1756)

Ignace-Balthasar Molfeson.

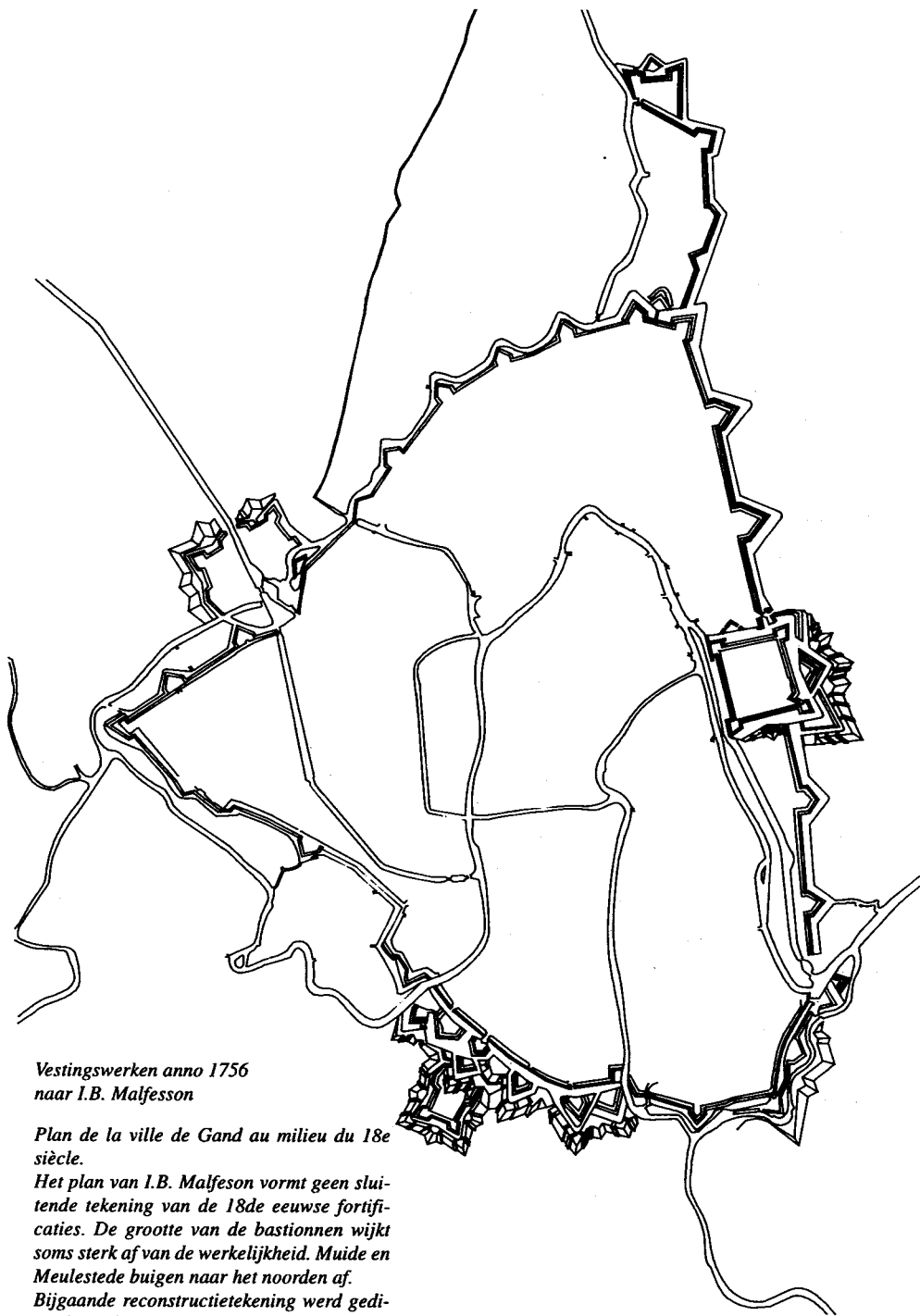
Hij werd geboren te Menen en er gedoopt op 16 september 1710. Hij was ingenieur, architect en directeur "des travaux des Etats de Flandre" in het district Gent. In de hoedanigheid van directeur van de waterwerken in Vlaanderen maakte hij een groot aantal plannen en kaarten. Hij stierf te Gent op 22 mei 1786. (VAN DER HAEGHEN V., 1920, p.19)

Vanaf 1755 voerde Molfeson in die functie waterbouwkundige werken uit. Het betrof kanalen, de constructie van bruggen en sluizen, waarvan hijzelf de plannen tekende. Verscheidene van zijn plannen zijn vermeld in de inventaris uit 1848 van het Algemeen Rijksarchief. Op één na zijn alle hierin vernoemde kaarten handschriften. (PIOT CH., S.D., 236-237)

Meer dan een kaart van de waterlopen te Gent midden de 18de eeuw.

Victor Fris schrijft over de stadsplattegrond van Gent: "C'est avant tout une carte figurative des cours d'eau gantois: coupures, rectifications, dérivations, sas, bassins, ponts y sont soigneusement indiqués". (FRIS V., 1920, p.46)

De uitgebreide legende bij de stadsplattegrond is indicatief voor de verschillende interessevelden van de kaartauteur. Het *Plan de la ville et château de Gand*

*Vestingswerken anno 1756
naar I.B. Malfesson*

*Plan de la ville de Gand au milieu du 18e
siècle.*

Het plan van I.B. Malfesson vormt geen sluitende tekening van de 18de eeuwse fortificaties. De grootte van de bastionnen wijkt soms sterk af van de werkelijkheid. Muide en Meulestede buigen naar het noorden af.

Bijgaande reconstructietekening werd gedigitaliseerd op schaal 1:5.000.

vermeldt in de legende eerst “*Renvoi Citadelle*” (legendenummers 1-13) daarna pas “*Ville*” (14-27) met bij nummer 28 *et Les suivantes jusqu’à 63 inclusivement bastions et demi Lunes du pourtour de la place*. Nummer 64 is het Prinsenhof waarna de opsomming van begijnhoven, parochies en religieuze instellingen allerhande volgt, tot en met nummer 111. Hun aantal wijst op de rijkdom aan en tevens van de kloosters.

Na de vermelding van o.a. de markten volgen, vanaf 122, hospitalen, kapellen en abdijen, een tehuis voor arme jongens (129) en voor geestesgestoorde vrouwen (130). Met 131 als eerste in de rij start de lijst met namen van bruggen; lopend tot 169. Deze “kunstwerken” liggen de ingenieur nauw aan het hart. De lijst sluit af met nummer 173; de kazerne nabij het Fort de Montery (21).

Bij de “*Remarques*” zijn speciaal vermeld:

A Vestingmuur aan de Brugse Poort

B Coupure te Ekkerghem, gegraven in 1752

C Sint-Agnete-sluis die de Coupure verbindt met de Leie

D Uitbaggering van de Leie tot aan de Rode toren

E Coupure aan de Visserij

F Bassin aan de Keizerpoort waar vermelde Coupure verbinding vormt met de Benedenschelde

G Andere nieuwe coupure “pour servir à recevoir la décharge des eaux des moulins”.

De waterbouwkundige werken, genoteerd onderaan de legende, vormden de belangrijkste wijzigingen bij de doorvaart en in de stadsplattegrond van Gent. Victor Fris verduidelijkt. De boten die langs de Brugse Vaart kwamen konden, tot midden de 18de eeuw, de stad niet binnenvaren. Op 7 januari 1751 autoriseerde het Oostenrijks Bewind de Staten van Vlaanderen om de Brugse Vaart in verbinding te stellen met de Leie en zo met de Bovenschelde en de Benedenschelde. Kolonel-ingenieur Spalart, belast met de werken, had voorgesteld om een eerste coupure te tracéren door de moestuinen van Ekkerghem en door de weilanden aan de Bijloke, vanaf Waldam tot achter het klooster van Sint-Agnes. Een tweede coupure zou “le Toquet” (omgeving Walpoort) verbinden met de Hooipoort of Steenpoort, waarbij een deel van de Oude Schelde en Schepenenvijver opnieuw zou geprofileerd worden. Het plan Spalart (1/11.700) werd door schepen A. de Maere gepubliceerd (24.12.1862) in bijlage aan zijn werk *L’Etablissement d’un barrage sur le Bas-Escaut en aval de la ville de Gand*. Het eerste deel van het project werd goedgekeurd. Te Ekkerghem werd de Coupure gegraven, 1580 m lang, om Leie en Brugse Vaart te verbinden (1751-1753). (FRIS V., 1920, p.45-46) Malfeson was als architect-ingenieur nauw verbonden bij de werken aan de Coupure. (DAMBRUYNE J. E.A., 1992, p.44) De tweede coupure door Spalart voorgesteld kwam er niet door verzet van de stadsmagistratuur. Er zijn, in dezelfde periode, wel kanalen gegraven aan de Visserij.

De nieuwe waterwegen zouden voortaan toelaten, zonder te moeten overladen, rechtstreeks van uit de binnenwateren de Brugse Vaart te bereiken. Men delfde de Visserij (waar tevens een bocht van de Schelde werd rechtgetrokken in de Heirnisse), een andere Coupure nog buiten de poorten, die Opper- en Nederschelde verbond om een betere waterafvoer te verzekeren, en ten slotte werd ook een meander uitgeschakeld tussen 't Strop en Terplaten. (DUMONT, 1951, p.99)

De rechtstreekse aanleiding voor Malfeson tot het vervaardigen van de stadsplattegrond van Gent ligt in de opdracht om een atlas te maken. In een resolutie van 5 en 9 april 1756 droegen de Afgevaardigden van de Staten van Vlaanderen Malfeson op om een atlas te maken van al de openbare werken die de laatste jaren werden uitgevoerd in het district Gent. Het ging om een vijftigtal plannen betreffende het tracé van de nieuwe kanalen, de loop van de Leie te Gent, sluizen, draaibruggen, opmetingen van wegen en aquaducten en tenslotte het algemeen plan van de stad zelf. (REINQUIN A.M. E.A., 1987, p.88 / VAN DER HAEGHEN V., 1920, p.17) Het werk heet *Atlas ofte verzaemeling van caerten figuratif voor de heeren gedeputeerden van de Staeten van Vlaenderen, behelsende alle de principaelste werken ende eigendommen van de provincie in het district van Gendt, onder den toezicht ende directie van Sr Ignace-Balthasar Malfeson.*

Het "Plan pour l'Escaut, la Lys, Canal de Bruges, et Celui du Sas, et Plusieurs autres rivières, qui servent pour les blancheries et autres pour la Commodité du Public de la Ville et Château de Gand".

Dit plan is vermoedelijk een voorloper van hoger vermelde stadsplattegrond. Het handschrift bevindt zich in de kaartenzaal van de U. G. (inv.nr. 1083, kaart 654). Het is gesigneerd en gedateerd "fécit J.B. Malfeson 1755". Vermeld plan geeft enkel de waterlopen plus de bruggen, coupures, fortificaties en zones d'inondation weer. De schaal van het plan is 300 toises voor bijna 85 mm. Zij komt overeen met de schaal van de stadsplattegrond in de Atlas Malfeson. Ook de tekening van de waterlopen en van de fortificaties stemt volkomen overeen. De oriëntatie van de plattegrond is identiek aan deze van 1756. De kaartuitsnede vertoont kleine verschillen. Op de kaart van 1755 bevindt de legende zich in de linkerbovenhoek van het kaartveld. De legende bestaat uit 24 letters (J en U ontbreken) met Portes et ponts, gevolgd door de cijfers 1 tot en met 8 voor andere bruggen. Onder de Remarques 9 tot en met 15 staat de Coupure te Ekkergem vermeld (nr. 10) "fait en 1752".

De titel van het plan verklaart waarom draineringsgrachtjes met evenveel aandacht werden uitgetekend als de waterlopen en de overstromingsgebieden.

De stadsplattegrond door Malfeson (1756) versus die van Le Rouge (1745).

Hoe I.B. Malfeson zijn stadsplan vervaardigde is niet bekend. Het is een topografisch vrij nauwkeurig werkstuk. Vermoedelijk was er eerst een plan met waterlopen en fortificaties. Korte tijd nadien werd het stratenplan en de bebouwing toegevoegd.

Zijn stadsplattegrond vertoont opvallende gelijkenis met het plan van Le Rouge uit 1745. Beide tekenen een stratenplan met gegeneraliseerde bouwblokken en aanwijzing van de belangrijkste bouwwerken, waterlopen en vestingwerken. Maar het stratenplan van Malfeson is nauwkeuriger en beslist geen kopij van een ouder plan. De schaal is verschillend: $\pm 1/10.540$ zijnde 400 toises = 74 mm bij Le Rouge tegenover $\pm 1/6.825$ bij Malfeson. Le Rouge schikt het noorden op het kaartblad rechts. Malfeson situeert het linksonder. De kaartuitsnede vertoont wel gelijkenis. Bij Malfeson is enkel de omgeving buiten het Spanjaardkasteel iets ruimer weergegeven. Bij Le Rouge zijn de fortificaties even expressief uitgewerkt maar minder werkelijkheidsgetrouw en iets minder gedetailleerd. Le Rouge geeft ter hoogte van de Nieuwe Wandeling wel nog de middeleeuwse vestingmuur weer.

De configuratie van de bouwblokken is bij Le Rouge minder nauwkeurig. Dit is opvallend ter hoogte van het Sint-Elisabeth begijnhof. Hij generaliseert de bebouwing meer, vooral aan de invalswegen, terwijl Le Rouge meer bebouwing weergeeft dan er bij Malfeson genoteerd staat en aanwezig kon zijn.

Malfeson detailleert opvallend gestileerd de (moes-)tuinen door het intekenen van geometrische patronen, zoals zij ook op het plan van Goethals (1796) voorkomen; bijvoorbeeld voor Ekkergerm en in Meulestede. Op de hoeken van de percelen worden bomen getekend.

Le Rouge vermeldt geen legende. De invasie van de Fransen te Gent op 11 juli 1745 en de plechtige intrede van Lodewijk XV op 25.11.1745 waren voor Le Rouge de aanleiding tot het vervaardigen van deze stadsplattegrond.

Gent midden de 18de eeuw in kaart gebracht.

De stadsplattegrond van Gent door I.B. Malfeson geeft een gedetailleerde momentopname van de gebastioneerde stadsversterking, zoals zij midden de 18de eeuw was, en van de beveiliging van de stad door middel van defensieve overstromingsgebieden. De bastions en de halve manen zijn genummerd van 28 tot 63, wat ook bij militairen gebruikelijk is. De zones d'*inondation* zijn expliciet vermeld op het stadsplan. Op deze plattegrond met de vestingwerken stelt men vast dat bepaalde delen van de stadsversterkingen veel omvangrijker zijn uitgebouwd; zoals het Hembyze bolwerk (Brugse Poort), het Spaans Kasteel (St. Baafsabdij) en het Fort de Monterey (Citadelpark). Het zijn stuk voor stuk iets hoger gelegen delen van de stad.

De verdediging van de stad, zoals voor verschillende andere Vlaamse steden reeds door J.R. Van Deventer midden de 16de eeuw mooi in kaart gebracht, was gebaseerd op de ontoegankelijkheid van de aangrenzende overstromingsgebieden. De stad beschikte over een aantal sluizen die men kon openstellen bij naderend gevaar, waarbij de laag gelegen gebieden defensief onder water werden gezet. Stroomopwaarts van de stad bevonden zich de sluizen Braemgaten, de schutbalken aan de Ketelpoort, de sluizen van het Kuipgat, schutbalken bij het begin van de Houtleie, aan de Brugse Poort en aan de Keizerpoort. (VAN DER HAEGHEN V., 1884-1924, p. 2)

De omgeving van de Heuverpoort (29.72 m op de heuveltop) lag echter te hoog om dit procédé toe te passen. Vandaar dat precies hier uitgebreide verdedigingswerken werden uitgevoerd om de vijand op afstand te houden. Het Fort de Monterey werd opgevolgd door de Hollandse Citadel. Dit verklaart tevens de huidige aanwezigheid van het Citadelpark.

Zowel Le Rouge (1745) als I.B. Malfeson (1756) geven goed de minder beschutte zuidzijde weer, waar in 1671 het Fort Monterey is toegevoegd; een vooruitgeschoven versterking in hoornwerk. Het uitgebreide buitenwerk is gedetailleerd uitgetekend op beide plannen.

De enige "droge" toegang tot de stad was het Sint-Pietersdorp, tussen beide Scheldes gelegen, waar de goeverneur-generaal Monterey in 1676 een aantal verdedigingswerken liet oprichten onder de vorm van forten gelegen langs de Schelde te Gentbrugge, Heusden en Melle: het fort achter de kerk van Gentbrugge, aan de herberg het Panhuis, aan het Pauwken, in de Hooie, het fort ter Laat (Laakt), achter het huis van de Heer Biese, achter de kerk van Heusden, het fort van Nonnenbossche, het fort tussen Nonnenbossche en Melle en dit achter de kerk van Melle en aan het veer te Melle.

De opdracht aan I.B. Malfeson gegeven wijst, zoals V. Fris terecht opmerkt, op het belang dat midden de 18de eeuw werd gehecht aan een vlotte doorvaart van de stad en aan de opkomst van de commercie. De waterbouwkundige werken vallen samen met het invoeren van de kapitalistische industrie te Gent. Midden de 18de eeuw zal de stad uit haar apatische slaap ontwaken. Onder deze nieuwe industrieën, waarvan sommige slechts een kort bestaan kenden, zijn te vernoemen: de kousenweverij, de fustijnweverij, de papiernijverheid, de suiker-raffinaderij, de speelkaartenfabricatie, de zeepziederij en de katoendrukkerij. De bevolkingskromme, die gedaald was tot 38.000 inwoners in 1740, stijgt geleidelijk tot 48.409 in 1786. Het aantal huizen blijft echter nog steeds onveranderd bij ongeveer 6.600. De geweldige gevolgen van de industriële omwenteling zullen zich maar eerst in de volgende eeuw doen gevoelen, wanneer Gent uit zijn keurslijf van octrooirechten geraakt.

Niet eens heel het grondgebied binnen de muren heeft op het einde van de

18de eeuw stedelijke kenmerken. De Muinkmeersen bijvoorbeeld zijn nog steeds moerassige weilanden, door talrijke draineringsgrachten doorkruist. Ook binnen de muren is heel de stadskern nog omringd door drassige onbewoonde gronden. (DUMONT, 1951, p.99-100)

De stadsplattegrond van Malfeson vertoont buiten de stadsmuren zeer grote afwijkingen ten opzichte van de correcte topografische situatie en is voor de periferie niet betrouwbaar. De kaartuitsnede is ook eerder beperkt.

Andere 18de eeuwse stadsplattegronden van Gent.

Het stadsplan van Malfeson is voorzien van een zeer uitgebreide legende, die niet minder dan 173 vermeldingen bevat. (REINQUIN A.M. E.A., 1987, p.88)

Naast het oudere werk van Le Rouge vindt men de beste aansluiting met het werk van I.B. Malfeson terug in de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, door Graaf De Ferraris (1771-1778), en in het *Plan van Gend gemeeten en gegraveerd in 't jaer 1796* van G. Goethals. De kabinetskaart vult het stadsplan van Goethals aan door de uitgestrektheid van het gebied dat in kaart werd gebracht.

Victor Fris kent de plattegrond van Goethals wegens de duidelijkheid van de tekening een positieve appreciatie toe in z'n werk "*Introduction aux documents topographiques*" uitgegeven door "La Commission des monuments de la ville de Gand" in 1920. De triangulatie is nochtans niet zo heel correct.

Ignace Balthazar Malfeson was ook architect.

Volgens sommige auteurs moet Malfeson als ontwerper aangezien worden van alle nieuwe bruggen die in het midden van de 18de eeuw naar aanleiding van de Coupurewerken gewijzigd of gebouwd werden. (LALEMAN M.C., LIEVOIS D. E.A., 1987, p.42) Daniël Lievois preciseert: "Dit is mogelijk, doch we beschikken niet over voldoende argumenten om dit gegeven zonder restricties te aanvaarden. Hij was er in elk geval nauw bij betrokken, mogelijk als overheidsverantwoordelijke, mogelijk ook als ontwerper.

Gevolg gevend aan een octrooi van Maria-Theresia (17.01.1772) besloten de Staten van Vlaanderen om te Gent een "maison de correction" te bouwen. Malfeson werd met de opdracht belast. Dit modelgebouw werd uitvoerig beschreven door Vilain XIII in zijn "mémoire sur les moyens de corriger les malfaiteurs". Het bouwwerk met de radiale vleugels diende als prototype voor verschillende Europese en Amerikaanse gevangenissen. (PIOT CH., S.D., 237) De eerste vijf vleugels werden door Malfeson gebouwd (1772-1775), de laatste drie dateren uit 1825 -26 en zijn van architect Roelandt. (DE HERDT R. 1989, p.180).

J. J. Steyaert vermeldt dat Malfeson samen met architect Louis 't Kindt het

keizerlijk Entrepôt of stapelhuis, een gebouw van 150 meter lang, oprichtte tussen de jaren 1779 en 1784. Het Entrepôt aan de Coupure siert de cartouche op het stadsplan van Goethals (1796) en het werd gesloopt in 1844 om plaats te maken voor o.a. het blindengesticht van Van Caneghem. (PIOT CH., s.d., 237 / J.J. STEYAERT, 1857, p.188) (LALEMAN M.C., LIEVOIS D. E.A., 1987, p.42).

Ignace Balthazar Malfeson als pachtmeester.

De uitbating van de talrijke nieuwe draaibruggen werd in pacht gegeven. Het pachtcontract werd jaarlijks hernieuwd, waarbij telkens een voldoende grote borgsom geëist werd. Eén van de bekendste pachthouders was de sasmeester van Sinte-Agnete, Ignace-Balthazar Malfeson. Hij pachtte op een bepaald ogenblik niet alleen het Sinte-Agnetesas, maar tevens al de draaibruggen over de Coupure voor 500 gulden per jaar. (DECAVELE J., DE HERDT R. & DECORTE N., 1976, p.103-104) Het open- en dichtdraaien was een lastig werk. Malfeson had dus brughouders en helpers in dienst.

Archivalia.

Van de stadsplattegrond van I.B. Malfeson uit 1756/1757, schaal $\pm 1:6.825$, zijn drie originele ingekleurde exemplaren bekend. Er bevindt zich één plan in het Rijksarchief te Gent (Kaarten en Plans, nr. 1276/49), formaat 58,5 x 98,5 cm. Een gelijkaardige kaart (met legende) maakt deel uit van een Atlas die in opdracht van de Afgevaardigden van de Staten van Vlaanderen in 1756-57 door Ignace Balthazar Malfeson werd samengesteld. Deze 'Atlas Malfeson' bevindt zich in het Stadsarchief te Gent.

Victor Van der Haeghen signaleert in zijn *Inventaire des Archives de la Ville de Gand* (1896) een uitgebreide én een "Petit Atlas Malfeson". De Grand Atlas Malfeson, uitgevoerd overeenkomstig met de resoluties van de Staten van Vlaanderen van 5 en 9 april 1756, vermeldt in de index 49 kaarten. Het algemeen plan van Gent vindt men onder nummer 49. Nummer 50 omvat 7 "plans et profils" van sluizen, bruggen enz.

Om de eigendommen die toebehoorden aan de provincie en de stad Gent netjes te kunnen onderscheiden, werd in dezelfde periode een kleine atlas gemaakt bevattende vijf plannen, waaronder het stadsplan. Het stadsplan met de uitgebreide legende behoorde tot de Petit Atlas Malfeson. Vanderhaeghen vermeldt dat dit stadsplan "a été collé séparément sur toile".

Daarnaast is er het handschrift met waterlopen en fortificaties uit 1755, dat de U.G. bezit.

De Commission des Monuments de la ville de Gand heeft in 1920 het plan opnieuw uitgegeven in de versie met de legende links en rechts van het grondplan; wit-zwart.

Prof. Dumont M.E. nam in het atlasgedeelte van zijn gepubliceerd doctoraat "*Gent, een stedenaardrijkskundige studie.*" (1951) de *Plattegrond van Gent door I.B. Malfeson (1756)* op als plaat nummer 13. in wit/zwart, zonder de legendes.

BRONNEN.

DAMBRUYNE J., BRAL G.J., RAMBAUT A., LAPORTE D. e.a., GEERT VAN DOORNE, Een Stad in Opbouw. Gent van 1540 tot de wereldtentoonstelling van 1913. Lannoo, Tielt, 1992.
DECAVELE JOHAN, DE HERDT RENÉ & DECORTE NOËL, Gent op de wateren en naar zee. Mercatorfonds, Antwerpen, 1976.

DE HERDT RENÉ, Een Hollands soldaat penseelt Gent. Stichting Mens en Cultuur, Gent, 1989.

DE MAERE A., L' Etablissement d'un barrage sur le Bas-Escaut en aval de la ville de Gand. 1863.

DUMONT M.E.(ed.), Gent, een stedenaardrijkskundige studie. Werken van de Faculteit der Wijsbegeerte en Letteren, R.U.G. Dumont, Brugge, 1951.

FRIS VICTOR, Plans de Gand. Introduction aux documents topographiques publiés par la Commission des monuments de la Ville de Gand par Victor Fris. Vanderpoorten J., Gent, 1920.

LALEMAN M.C., LIEVOIS DANIËL e.a., 7 Bruggen, Historiek en Restauratie van Zeven Gentse Leiebruggen. Tentoonstellingscatalogus, Goff, Gent, 1987.

PIOT CH., Malfeson (*Ignace-Balthazar*) in Biographie Nationale de Belgique, s.d., p.236-237.

REINQUIN A.M., VAN BOCKSTAELE G. en WYNANTS M., De reis van Jozef II door de Oostenrijkse Nederlanden in 1781. Catalogoog van de tentoonstelling in het kader van Europalia 87 Österreich, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1987.

STEYAERT J.J., Volledige beschrijving van Gent, of geschiedkundige beschouwing van deze stad en hare bewoners. De merkwaardige gebouwen, gestichten en maatschappijen, de beroemde Gentenaren, enz. , I.S. Van Dosselaere, Gent, 1857.

VAN DER HAEGHEN V., Gand (Gent). In: Ruelens Ch., Ouverleaux E., Van den Gheyn J. e.a. J. van Deventer, Atlas des Villes de la Belgique au XVIe siècle. s.e., Brussel, 1884-1924.

VAN DER HAEGHEN V., Plan de Gand en 1756, par I.-B. Malfeson in Documents topographiques relatif à la ville de Gand, Heins, Gent, 1920, p.17-19.

VAN DER HAEGHEN V., Inventaire Des Archives De la Ville De Gand, 1896, Catalogue Méthodique Général, p.54.

VAN PITTIUS GEY, Description de la Nouvelle Citadelle de Gand. Broese et C°, Breda, 1843.

André COENE
april 2000

AARDBEVINGEN IN GENT

Oudere Gentenaars zullen zich ongetwijfeld de aardbeving van 11 juni 1938 herinneren. Maar dat was niet de eerste keer dat Gent beefde.

Over vroegere aardbevingen schreef Pierre Kluyskens, een halve eeuw geleden, namelijk in April 1951 een artikeltje daarover dat wij hier publiceren met de toelating van de familie Kluyskens.

In minder dan vijf weken heeft het Observatorium van Ukkel dus twee aardschokken waargenomen.

Een eerste op 14 maart, om 10.45 u werd ook te Gent door talrijke mensen aangevoeld en duurde ongeveer tien seconden. Zij had haar epicentrum in het Eiffelgebergte waar de schade vrij aanzienlijk was, terwijl in ons land alles zich beperkte bij het waggelen van meubels, het vernielen van een paar glazen deuren. Te Gent signaleerde men enkel het inzakken van een vloer in het St-Jorishof, het verschuiven van tafels en stoelen, en het breken van wat eetgerei! De tweede aardschok greep plaats in de namiddag van 16 April, doch was slechts een microseïsme, t.t.z. een schok die door de bevolking niet werd waargenomen en waarschijnlijk een weerslag was van de vorige.

Gelukkig zijn onze streken nooit blootgesteld geweest aan die geweldige en moordende aardschokken die andere landen als Italië, Japan, Turkije, Griekenland of Californië sedert eeuwen teisteren en reeds miljoenen slachtoffers hebben gemaakt.

De aardbevingen in die streken behoren tot de meest verschrikkelijke catastrofes die op een volk kunnen neervallen, want enkele ogenblikken volstaan om een stad of een provincie in een puinhoop te herschepen, dood en vernieling te zaaien.

Met de vulkaanuitbarstingen vormen zij een verraderlijk gevaar welk de mens niet bestrijden of voorzien kan. Brand kan men blussen, zelfs de zee kan men met dijken tegenhouden, men kan zich beschermen tegen bliksem, maar tegen die plotse barsten in de aardkorst zal nooit een wapen gevonden worden.

Zijn wij tot heden van die grote moordende schokken bewaard gebleven, dit wil nog geenszins beduiden dat ons land volledig van aardbevingen gespaard bleef.

Het juiste aantal ervan opgeven is natuurlijk onmogelijk, want vroeger bestonden er noch seismografen, noch seismometers en werden enkel die schokken geëregistreerd die door eenieder waargenomen werden.

Geen dag gaat immers voorbij zonder dat op de ene of andere plek van de wereld een aardbeving zich voor doet en enkel maar voor de eerste helft van de XXe eeuw, werden er honderd duizend, grote en kleine, opgetekend, waarvan vijf en twintig duizend in Italië!

Ofschoon in ons land de schokken doorgaans zwak geweest zijn, hebben zij nochtans steeds de mensen de vrees op het lijf gejaagd, zoals ten andere elk verschijnsel dat plots, onverwachts en geheimzinnig gebeurt.

Reeds in 1711 had een monnik uit Waarschoot, Van der Cruysen, te Gent een werk uitgegeven “Verhandelinghe van de Aerd-bevinghe”, waarin hij bewees dat er zeven verschillende soorten aardbevingen bestaan: de nederbogende, de nederstotende, de openscheurende, de doorbrekende, de omwerpde, de daverende ende geluidmakende.

Heel wetenschappelijk is dit werk natuurlijk niet doch het oogstte veel bijval en werd zelfs in 1756, na een aardbeving te Gent, alhier herdrukt, wat bewijst hoe de mensen weetgierig waren om de geheimen van het vreemd verschijnsel te doorgronden.

De eerste aardschok in onze gewesten waarover wij iets weten, dagtekent uit het jaar 801. Het is de Bruggeling Nikolaas Despars (1522-1597) die er gewag van maakt in zijn “Chronijcke van den lande en de Graefscpe van Vlaenderen”, verschenen op het einde van XVIe eeuw, werk dat echter niet immer betrouwbaar is.

In dit jaar, beweert Despars, zouden al de Nederlanden door verschillende aardbevingen geteisterd geweest zijn.

Despars heeft ten andere nauwkeurig de belangrijkste aardschokken die in Vlaenderen plaats grepen, opgetekend.

Op 27 Maart 1080, geschiedde er in Vlaenderen, zo lezen wij verder in zijn werk, een “al te vreselijke aardbeving” die kort daarop in 1086 opnieuw de streek teisterde.

Dertig jaar nadien, in 1116, zou een “afgrijselijk grote aardbeving” talrijke huizen en torens hebben vernield.

Van 1116 springt Despars onmiddellijk naar 1362 toen op de Woensdag van de Lange week voor Sinksen een “buitengewoon vreselijke aardbeving” plaats greep.

Van de aardschokken die in 1262 en 1342 in gans Nederland werden waargenomen, maakt Despars echter geen gewag.

De volgende aardschok moeten wij, volgens de schrijver, in 1042 situeren. Over deze die in 1449 plaats greep is hij wat explicieter. Op 23 April 1449, schrijft hij, werd Vlaenderen door een zeer afgrijselijke aardbeving geteisterd, vooral omtrent Brugge, waar men de huizen en andere gebouwen ten alle kante duidelijk zag schudden en roeren en zelfs de schepen op en neer springen, waardoor menige personen van zwak gestel, zo door getroffen werden dat zij er voor hun ganse leven de gevolgen van droegen.

Deze beschrijving is geenszins overdreven, want zij wordt door andere auteurs bevestigd. Zij was immers ook merkbaar in het water evenals die van 1580

waarover de Gentse kroniekschrijver Van de Vivere, die er ooggetuige van was, ons een paar interessante details verschaft: hij schrijft dat er op 6 April (het moest 5 April zijn) 1580 een algemene aardbeving was te Gent en daarbuiten, zodat poorten, torens, kerken en huizen beefden en schudden en van sommigen, stukken naar beneden vielen: het gehele aardrijk, zo vervolgt hij, beefde maar het duurde slechts omtrent een of twee paternosters!”

Die vermaard gebleven aardschok werd inderdaad in Vlaanderen, Holland, Duitsland, Frankrijk en op de Noordzee waargenomen.

Van de aardbevingen van 1602, 1640 en 1652 die ontgensprekelijk ook alhier moeten aangevoeld geweest zijn, is nergens bij een Gentse kroniekschrijver of officieel document sprake. Wel van een kleine aardschok op 23 Augustus 1504. Maar deze van 1692 is ons breedvoerig verhaald in het Resolutieboek van de Schepenen van der Keure in datum 18 September 1692: “Ten selve daghe quart naer den twee hueren naer noen, lezen wij, is in dese stadt ghebeurt een groote aerdbevinghe, die geduert heeft eenen paternoster of meer, soo dat men de ghebouwen van torens, kercken ende huysen claelrijcke zagh schudden ende in het eyndighen tot drymael over ende weder waghghelen als een balance van den zuyder naer den noorder”.

De schade moet vrij aanzienlijk geweest zijn, want de stad kende de vrijstelling van rechten toe voor de materialen nodig tot herstelling der beschadigde gebouwen: “eene groote quantiteyt steenen van doen is door de schaede overghecomen op den achttiende deser maend door het tempeest van aerdbevinghe”.

Die aardbeving geschiedde bijna gelijktijdig met de verschrikkelijke aardschok op het eiland Jamaica in 1692 waargenomen, die geweldige verwoestingen aanrichtte en schier de gehele oppervlakte van het eiland een andere gedaante gaf: de aarde scheurde en barstte, bergen ploften in zee, die een groot deel van Port-Royal overspoelde, terwijl na het cataclysm de pest de overgebleven inwoners kwam bedreigen. Bij die aardbeving werd het fregatschip “Le Cygne” dat aan anker lag, door de baren opgezogen en geslingerd boven op een huizengroep.

Kort daarop, op 11 Januari 1693, werd Sicilië op zijn beurt door een geweldige aardschok geteisterd die het leven kostte aan ongeveer 100.000 mensen.

De eerste helft van de XVIIIe eeuw was rustig alhier maar in begin November 1755 vernam Europa plots met de grootste ontsteltenis dat op 1 November Lissabon, de hoofstad van Portugal de prooi was geworden van een der verschrikkelijkste catastrofes aller tijden: om 9,45 u was een geweldige aardschok, vergezeld van een donderend lawaai, waargenomen geworden; de schok duurde zes minuten en terwijl de bevolking naar de kust vluchtte, kwam plots de zee in een twintig meter hoge watermuur op de stad aangestormd, vernielde alles, zoog duizenden mensen samen met huizen, kerken en bomen

op, en verdween ermede voor eeuwig in de golven.

Op duizenden km. afstand werd de schok waargenomen en in de meeste werelddelen vielen slachtoffers of werd zware vernieling aangericht. De indruk op gans de Europese bevolking was geweldig. De mensen waren door een panische vrees bevangen en in begin Januari werden bijna overal, ook te Gent, openbare gebeden bevolen om het onheil af te keren, want weinig landen bleven van de aardschokken gespaard.

Op 18 Februari daaropvolgende, om 8,20 u 's morgens beefde de aarde te Gent gedurende 1 minuut en twee dagen nadien, op 20 Februari om vier uur in de morgen werd een tweede aardschok waargenomen.

Eenieder dacht reeds alhier dat onze stad als Lissabon met de grond zou worden gelijk gemaakt en velen waren overtuigd dat hun laatste uur was aangebroken. Door paniek bevangen zonden de schepenen een afvaardiging naar de bisschop ten einde hem te verzoeken de openbare gebeden die sedert 15 Januari ingesteld waren, te vermeerderen en zoo spoedig mogelijk een processie te houden om de straffe Gods van de stad af te weren. Bij bevvelschrift verboden de schepenen alle publieke bals en spektakels en verder "interdicieren voort geduerende aenstaende Vasten-avondtdagen aen ieder een, wie het zijn te loopen langst de straeten met eenighe masquer kleederen, weldanighe de selve ook souden mogen wesen". De bisschop gaf aan die wens gehoor en richtte een "processie-generaal" in; alle schepenen der beide banken namen eraan deel en het Resolutieboek schrijft: "Men heeft nooyt van menschen geduncken soo veel volck bij een gesien: het was bij naer onmoghelijk van in de cathedrale te comen staen of te knielen, mitsgaeders lancx de straeten te gaen!" Zoals steeds dus, wanneer er groot gevaar is, kwamen de mensen tot inkeer en vonden zij plots terug de richting van de kerk!

Maar overal bleef de aarde beven. Op 2 Juni 1756 om 22u en op 3 Juni om 13 u werden nieuwe aardschokken te Gent waargenomen; "de eerste was zeer ligt en de tweede merkelyk swaerder" schreef de Gazette van Gendt in haar nummer van 7 Juni.

Op 23 Augustus 1759 beefde de aarde andermaal alhier en het jaar daarop, op 20 Januari 1760 werd opnieuw "eene merkelyke aerdbevinge" waargenomen. Er scheen werkelijk aan de reeks schokken geen einde te willen komen, want op 16 juli 1760, om middernacht werden de inwoners der stad eens te meer uit hunnen slaap gewekt door "eene merkelyke sterke aerdbeving, dewelke voor en naar verschillende reprisen heeft gehad".

In de XIXe eeuw telde onze stad ook een paar aardbevingen, doch van geen al te grote betekenis. Deze van 1828 is breedvoerig beschreven geweest in de "Messenger des Sciences historiques"; het is een der eerste wetenschappelijke ontleding van het verschijnsel, met de aanduiding van de verschillende fazen,

de successie-, de undulatie- en de rotatiebeweging.

Typisch detail, de schrijver meldt, zonder het motief ervan te preciseren, dat de honden gans de nacht hadden gehuild. Dit verschijnsel is ten andere heel normaal, en wil niet beduiden zoals lichtgelovige mensen het denken, dat de dieren een speciaal voorgevoel hebben van een nakend onheil, maar is uit te leggen door het feit dat zij de kleinste bodemtrillingen die de mens nog niet kan waarnemen, reeds gevoelen.

Nader bij ons moeten wij de aardschok van 1 Juni 1911 signaleren en vooral die van 11 Juni 1938 die tweemaal zo sterk was als het macroseïsme van 14 Maart j.l.

Wij herinneren ons allen nog zeer goed hoe muren en meubels aan het beven en dansen gingen en hoe de mensen verschrikt buiten hun woningen vluchtten. De schade was toen vrij aanzienlijk en men maakte gewag van ongeveer tien duizend schoorstenen die in het land vernield werden. Dit seïsme is waarschijnlijk bij de sterksten te rekenen die België gekend heeft.

Uit dat alles mogen wij besluiten, dat ook wij niet gespaard blijven van aardschokken, maar dat wij niet al te bevreesd moeten zijn voor catastrofes - ons land heeft er reeds voldoende anderen gekend - en het zijn de Gentenaars niet die als Japanners in papieren woningen zullen moeten gaan wonen!

Pierre KLUYSKENS

April 1951

DAGBOEK TELEGRAMBESTELLERS - DEPECHE-DRAGERS ± 1940

Telegrambestellers vòòr 1940: Telegraafkantoer Korenmarkt Gent

Hubert Verstraeten - Alfons Nicaese - Prudent Van de Putte - Emiel Bohijn - Cesar Albrechts - Desiré De Wette - Swarts - Daems (was van een tweeling) - Edmond De Vos (Gent) - De Vos (Merelbeke) - Bogaert (Gent-alias Figaro) - Julien Vermeulen (Gentbrugge) René Vermeulen (Gentbrugge) - René De Clercq (na 1945 Argentinië) Frans Vercauteren (Ledeberg) - Norbert de Wette (Ledeberg-Oostfront) Van Haute (Ledeberg) - Becauss (Keizerpoort) - Julien Veys - De Baere R. - De Ruyter R. - Steyaert - Arthur Martin (Ledeberg) - Roger van Cauwenberge (Ledeberg) - Norbert Leyman (Gent) - Marcel Lecompte (Gentbrugge NMBS) - Germain Jansens (alias Tarzan-was reeds brievenbesteller) - Vital Boterberg (Gent-Zuid) - Bogaert (Bottelaere) - Vande Sande (alias Tom Flag- Ledeberg Oostfront) - Gust Rapaille.

Telegrambestellers ± 1940 in dienst :

Antheunis Victor (Gent) - Georges Vander Straeten (Ledeberg) - Marcel Deleye (Ledeberg) - Julien Boonants (Gent-telefoon) - Robert Vanassche (Gentbrugge) - Manesse - Stevens - Isselé (de roste) - Marcel van Kerkvoorde - Oscar Lips - Antoine Drubbel - Veys Hilaire (+ 1950 Keeper Racing Gent en broer van Julien Veys) - Praet

Dagboek Telegrambesteller Antheunis Victor 17-12-1923

Begin 1938 met stiefgrootvader (oud brievenbesteller - De Budt Alfons) ontvangen op de Koornmarkt - Telegraafkantoor - Gent bij toenmalig bureelhoofd - leider de Heer De Guchtenaere. Dus bij deze opgeschreven als kandidaat-telegrambesteller om gebeurlijk opgeroepen te worden voor ingangsexamen. Wat dan ook gebeurd is in de stedelijke school "Laurent" in de Onderstraat.

Dit examen behelsde:

- 1/ Rekenen- de 4 hoofdbewerkingen
- 2/ Nederlands Dictee
- 3/ Klein opstel (onderwerp?)
- 4/ Aardrijkskunde hoofdzakelijk België

Op 26 december 1939 word ik opgeroepen om de dienst van telegrambesteller aan te vatten. We waren met enkelen waaronder Marcel Deleye-Antoine Drubbel-Oscar Lips en ikzelf. Men moest om te beginnen 14 dagen in Gent alle straten opschrijven en kijken waar een zekere straat begint en eindigt. Ook moest men zien aan welke kant van de straat de pare en onpare nummers gelegen waren en waar de laagste huisnummers begonnen. Dan moesten we 14 dagen de straat opgaan onder begeleiding van een reeds oudere dienstdoende telegrambesteller. Mijn begeleider was Prudent van de Putte, van Gentbrugge. Maar die eerste 14 dagen waren nog niet voorbij als er algemene mobilisatie van het Belgisch leger werd afgekondigd. 's Nachts werd er bij mij thuis gebeld door reeds dienstdoende besteller Roger van Cauwenberge (Ledeberg-Moriaanstraat). Ik woonde toen in de Lange Krevelstraat (Keizerpoort). Onmiddellijk moest ik mij naar de Koornmarkt begeven om de nachtdienst aan te vangen van een telegrambesteller. Dit was de eerste donkere bladzijde van de telegraafdienst door het naderen van de 2e wereldoorlog.

We moesten 's nachts de baan op met de nu aangekondigde volledige lichtverduistering, om de oproepingsbriefjes voor het Belgisch leger af te geven aan de jonge gemobiliseerde burgers (geen drinkgeld). Toen er reeds enkele weken voorbij waren moest ik eens naar de dok met telegrammen en brieven voor de firma "Lalemant" en in het duister was ik natuurlijk aan het zoeken en tasten naar de brievenbus. Als er plotseling enkele Belgische soldaten passeerden die tegen mij aanbotsen en toen vroegen wat ik daar deed. Waarschijnlijk waren ze een beetje dronken en dachten ze dat ik een spion was, want in die periode

was iedere verdachte een spion. We hadden dan ook als nieuwelingen nog geen uniform, wel reeds een kepi. Men moest ons natuurlijk kunnen herkennen, onze kepi mocht bijvoorbeeld niet schuin staan.

Men mocht dus als telegrambesteller gratis met de tram rijden als we op dienst waren, maar met niet meer dan twee te samen. Als telegrambesteller moest men ook altijd van voren plaats nemen. De telefoonwerkmannen (poseurs) hadden dezelfde reglementen van toepassing als wij, dus als er één poseur opstond mocht er maar één telegrambesteller bij opstappen dus ofwel van elks één of twee telegrambestellers of twe poseurs (telefoonmannen).

Het hoofd van de telegrambestellers was een zekere Mr. De Coux. Enkele bedienden die ons de te bestellen telegrammen moesten geven waren: Mr. De Smedt - Mr Deurwaerder - Mr Steyvers - Mr De Wulf - Mr Pauwels - Mr Germains.

In februari van 1940 was het geweldig koud en er lag veel sneeuw. Op zekere keer kreeg ik enkele telegrammen te bestellen naar de Heyveldstraat op Sint-Amandsberg, daar was toen nog de wijk "Westveld" niet gelegen. Men zegde toen het Koersplein en de "Rosignol" waar nu de beroemde brievenbesteller Germain Janssens (alias Tarzan) woonde in de Nachtegaaldreef. Dus te voet en met de lichtverduistering en in de sneeuw was dit toen geen klein bier. Ik was dus afgesproken met Antoine Drubbel die ook enkele telegrammen moest bestellen naar een andere kant van Sint-Amandsberg. Maar volgens de reglementen mochten we niet onze telegrammen tesamen gaan afleveren, men noemde dit in het Gents van toen "Striepen". Maar deze maal hebben we dit wel gedaan, we laptten het reglement aan ons voeten, een Gentenaar is nu eenmaal zo. We hebben wel lang weggeweest daar we een adres niet vlug gevonden hebben, door de duisternis zijn we toen ook verloren gelopen. Het was daar toen ook weinig bewoond. Natuurlijk bij het terugkeren in het telegraafkantoor op de Korenmarkt zijn we dan niet tesamen binnen gegaan, want Mr. De Coux zou dit dan verdacht gevonden hebben waarom we zolang weggebleven waren.

De vrijdag was het altijd "Beurs" op de Kouter in het gebouw van de "Handelsbeurs" en regelmatig moest er dan een besteller de dienst gaan verzekeren in dit gebouw om namen af te roepen en papieren en telegrammen af te geven aan de aanwezige handelaars.

In deze harde winter waren er enkele bestellers die met water naar elkander gespoten hadden. Men moest toen van het bureel naar beneden langs een arduinen trap voor het toilet; daar was een waterkraan en men spuitte naar elkaar met water. Het resultaat hierdoor was dat deze trap bevroor. Een zekere oude bediende is dan op de trap uitgedegen met het droevige gevolg hospitalisatie voor een schedelboring. Bureelhoofd-leider De Guchtenaere heeft dan een bericht uitgehangen dat hij zo vlug mogelijk de dader of de daders

1) N.B.: Telegraaf van het Belgisch Leger was ondergebracht in de kazematten onder de oude Citadelkazerna in het groot stadspark van GENT. Dan moest men dit document kunnen tonen om binnen te mogen met Telegrammen voor het Belgisch Leger! *Antheunis*

Ondergetekende E.A. Bureelhoofd-leider Telegraafkantoor Gent-Midden bevestigt dat de genaamde *Antheunis V.* aan de Regie van Telegraaf en Telefoon gehecht is in de hoedanigheid van *Telegram besteller* en voor de uitvoering van den dienst, ingang moet hebben tot de lokalen van het kantoor

GENT (MIDDEN)
T 14-V-1940
* *

dagstempel

(aanverzekering)
Alfrichtens

2

REGIE VAN T. T.

2

Ondergetekende E.A. Bureelhoofd-leider van het Telegraafkantoor GENT-MIDDEN, verklaart hierby dat

MR *Antheunis Victor*, telegraafbesteller onder zyne bevelen, zyn tydwiel voor den dienst benuttigt. Het is dus, van rechtswege, van opoetsching vrygesteld. (Art. 1 - 1 par. E) van het Reglement betreffende de vrystelling van militaire en burgerlyke opoetsching.

Het E.A. Bureelhoofd-leider,

Alfrichtens

GENT (MIDDEN)
T 15-I-1940
* *

3

REGIE T.T.

Telegraafkantoor Gent (Midden)

3

Dragger dezee *Antheunis V.* is telegram besteller bij het Telegraafkantoor Gent (Midden), als dusdanig noodwendig voor de dienstuitoefening en moet dienvolgens, voorloopig, geen gevolg geven aan het bevel tot uitwijking voor de mannen van 16 tot 35 jaar.

GENT (MIDDEN)
T 15-V-1940

Het E.A. Bureelhoofd, leider.

Alfrichtens

1

wilde kennen, anders gerechtelijk onderzoek. Enkele dagen nadien hebben de schuldigen zich aangemeld, ze zijn dan niet gestraft geworden, maar het mocht niet meer gebeuren in het vervolg. Het was een spelletje geweest met droevige gevolgen voor het slachtoffer, 3 maand hospitaal. Er waren ook zekere dagen dat een besteller dienst van "Navette" moest verzekeren tussen Gent I - Korenmarkt en Gent-X Sint-Pietersstation. Dus gans de dag met de tram heen en weer tussen Korenmarkt en St-Pietersstation. Wat er toen eens is gebeurd, is dat een besteller gans de dag met de tram heeft gereden met een briefje op zijn rug met de melding erop: "Wij eisen meer drinkgeld."

10 Mei 1940: Oorlogverklaring van Duitsland aan België. Op 15 Mei 1940 kwam er een bericht aan de bevolking dat alle weerbare mannen vanaf 16 tot 35 jaar zich zonder verwijl naar Frankrijk moesten begeven. Duitsland was dus op 10 Mei 1940 België binnengevallen. Wij als telegrambesteller vielen nog niet onder deze verplichting en moesten geen gevolg geven aan het bevel tot uitwijking. De dienst moest verzekerd blijven om telegrammen en berichten te bestellen voor het Belgisch Leger, welke gelegen was in de kazematten onder de oude Citadel-kazerne in het groot stadspark van Gent. Men mocht ook onze fietsen niet opeisen. Zie hierbijgevoegde 3 documenten als bewijs. Dus iedereen begon uit te wijken naar Frankrijk en wij moesten tot verder order hier blijven, maar het Duitse leger kwam zo vlug vooruit in België dat we na twee dagen ook moesten beginnen vluchten richting Frankrijk, dus enkele dagen na de anderen. Met het gevolg dat toen we aan de grens kwamen we niet meer over mochten van het Franse en Engelse Leger. We zijn dan op 17 Mei 1940 per fiets vertrokken vanaf de Korenmarkt en we geraakten bijna niet meer weg uit Gent langs de Drongensesteenweg, daar lag reeds een paard dood op de baan. We zijn dan eindelijk nog weggeraakt langs de achterkant van het St-Pietersstation, zo langs de Sterre richting Kortrijk. Ik was op de vlucht met een achttal telegrambestellers waaronder: Lips Oscar (Gent), zekere Praet, Marcel Deleye (Ledeberg), Marcel Van Kerkvoorde (Gent), Georges Vanderstraeten (Ledeberg), Isselé (de roste), die enkele anderen ben ik vergeten- het is 56 jaar geleden.

De 1e dag zijn we maar tot tegen Oudenaarde geraakt, daar we niet meer verder mochten langs de grote banen, door het Engels Leger. We hebben dan maar onze eerste nacht in Kerkhove doorgebracht waar we in een jeugdherberg mochten slapen. Ik had 100 fr. medegekregen van moeder dat was ongeveer 1000 fr. van nu (1996). We lagen dicht tegen een groot kruispunt van de grote baan, op een van de hoeken was er een klein cafeetje, waar we dan een biertje konden gaan drinken.

18 Mei 1940 zijn we dan verder kunnen rijden, altijd natuurlijk per fiets, richting Franse grens (soms ook eens door een veld): Wevelgem-Menen-Wervik. Nergens mochten we over de grens. We zijn terug afgezakt richting Moeskroen-

Herseaux waar we dan bij burgers hebben kunnen overnachten. Daar heb ik trouwens nog het adres van, de zoon was gemobiliseerd en was accordeonvirtuoos: Vanderhaeghem André, Rue de la Fraternité 17-Herseaux. Nadien zijn we dan naar de grenspost gegaan maar wij mochten terug niet over de grens om verder te vluchten. De Engelsen hadden nog altijd die grenspost gesloten voor de burgers. We hebben dan de Belgische Rijkswacht opgezocht om onze identiteitskaart (paspoort) te laten afstempelen als bewijs dat we wel aan de grens waren op onze vlucht. Dit paspoort heb ik nog altijd bewaard.

20 Mei 1940, na nog enkele uren tevergeefs geprobeerd te hebben over de grens te geraken, besloten we met een vijftal van onze groep terug huiswaarts te keren. Ik was blij met deze beslissing want ik had bijna geen geld meer, we hadden natuurlijk eten en drinken moeten kopen. Antheunis Victor, Oscar Lips, Praet, Isselé en Vankerkerende zijn de terugkerenden geweest. De overigen zijn nog gebleven en zijn dan nadien toch nog verder geraakt naar het zuiden van Frankrijk en zijn na 2 of 3 maand terug naar huis kunnen komen, na nog vele avonturen te hebben beleefd. Toen we terug in Gent kwamen langs de Sterre was de stad gelijk dood, er was bijna niemand te zien daar er vele burgers gevlucht waren en anderen binnenshuis bleven of in de schuilkelders waren want de Duitsers waren op komst. Wat dan ook is gebeurd want op 23 Mei 1940 hebben ze Gent bezet. Iets heb ik bijna vergeten: toen we terugkeerden naar Gent, moesten we in Deinze van de Kortrijkse steenweg af door de Belgische Rijkswacht en het Engels Leger. We zijn dan langs allerlei binnenbaantjes in St-Denijs-Westrem geraakt, waar men ons zegde dat Gent in brand stond, wat natuurlijk niet waar was. Wel zagen we in de verte rookwolken van brandhaarden maar dat moet elders buiten Gent geweest zijn. Met 3 telegrambestellers waren we afgesproken om 's anderendaags terug te vertrekken, maar het is er niet meer van gekomen. Oscar Lips en Marcel Deleye mochten niet meer vertrekken van hun moeder en ik ben dan ook maar thuis bij moeder gebleven. Daardoor heb ik de intocht der Duitsers medegemaakt op 23 Mei 1940 langs de Keizerpoort. Op 28 Mei 1940 legde Koning Leopold III de wapens neer. Toen de Duitse bezetting een feit was, werden de oudere bestellers terug opgeroepen om te werken onder Duitse leiding. De jongeren waren vrij tot verder te bepalen datum.

11 Juni 1940 kregen we een bewijs van de Telegraaf dat we in dienst waren en dus beschikbaar moesten blijven, natuurlijk nu met de Duitse tekst erbij. Daar ik bij de jongste bestellers was, wist ik niet wat de toekomst ons brengen zou. Ik had geen werk en wij waren met 3 zonen thuis (16-14 en 10 jaar) en vader was ook in Frankrijk als stoker op de NMBS. Op 8 Augustus is hij terug thuis gekomen. Daar ik reeds in het 3e jaar paswerk in de beroepsschool was geweest en gestopt ben om telegrambesteller te worden, vroeg ik aan vader of ik mijn 3e jaar mocht hernemen om alzo mijn diploma van 3 jaar beroepsschool

paswerker Carels te kunnen behalen. Wat dan ook gebeurd is. Na het schooljaar 1940-41 vond ik natuurlijk niet onmiddellijk werk en heb dan enkele weken moeten stempelen, tot eind Juli en daarna op 1 Augustus 1941 ben ik aangehouden met vader door de Duitsers om naar Radio "Londen" te hebben geluisterd (verraden). Ik heb 6 weken (17,5 jaar) en vader 3 maand in de Gentse gevangenis van de Nieuwe Wandeling verbleven. Op 11 September 1941 ben ik vrijgelaten. Donderdag 9 Oktober 1941 heb ik werk mogen aanvatten in de Firma Carels-S.E.M.- Dok Gent als paswerker aan 3,61 fr/uur door mijn diploma A3. Daar heb ik dan gewerkt tot aan de bevrijding van Gent op 6 September 1944. Enkele weken nadien op 2 Oktober heb ik werk gevonden in het "Atelier Central" van "Union Cotonnière" in de fabriek van Rooigem - Onderhoud van de toen bestaande fabrieken (± 20) van de UCO. Ik verdiende dan 20 fr/uur. Maar op 25 September 1944 kreeg ik thuis een dienst-telegram van de Korenmarkt dat ik op woensdag 27 September 1944 terug de dienst mocht vervoegen van 15u to 19u, dus 4 uur daags. Dat heb ik dan niet meer gedaan en dit was tevens het einde van mijn loopbaan als telegrambesteller (depêchedrager). Ik heb nadien dan een 40-jarige loopbaan in UCO als technisch tekenaar met bediende kontrakt, tot begin 1984 en ben dan op 60 jaar op rust gegaan.

Zoals ge dus ziet was mijn loopbaan als telegrambesteller een van de kortste. Velen zijn dan nadien brievenbesteller gebleven of wel telegrafist, of aan de telefoon gebleven. Mijn neef Georges Antheunis was de jongste brievenbesteller, ik telegrambesteller met de minste dienst (± 6 maand). Dit was dus mijn relaas over mijn korte loopbaan als telegrambesteller in het telegraafkantoor Gent op de Korenmarkt.

13/5/1996

Victor ANTHEUNIS

DE TABAKSROOKKLISTEER KAN DE DRENKELING NIET REANIMEREN (1784)

In juli 1784 lag langs de Coupure te Gent een schip voor anker waarop kinderen aan het spelen waren. Een jongetje van acht viel overboord en verdronk jammerlijk. Het kind werd wel vlug op het droge gehaald en men stelde ook alles in het werk om het weer tot leven te wekken. Alles bleek echter tevergeefs: het kind was en bleef dood.

Dit voorval gaf aanleiding tot een officieel verslag.(1) Hieruit blijkt dat een zekere sieur Rottiers, een "chirurgien" die woonde buiten de Keizerspoort, een speciale methode had gebruikt om schijndoden en drenkelingen te reanimeren.

Maar ook deze kon het kind niet meer helpen.

Ziehier wat in het verslag te lezen stond: “Aen hem (d.i. het kind) sijn toegebracht alle remedien om hem int leven te bringen, soo bij middel van eene pijp met tobacq te doen rooken in sijn fundament (= aars), als andere remedien, gebruyckt bij Sr. Rottiers”.

Deze methode, die reeds in de zeventiende eeuw in gebruik was (2), bestond erin met een holle buis of pijp tabaksrook in de aars te blazen. Ze werd geperfectioneerd en hield stand tot in de tweede helft van de negentiende eeuw. Het is waarschijnlijk dat de methode bij ons ingang vond door toedoen van de Franse abbé J. Dinouart (1716-1796) die er grote aandacht aan besteedt in zijn *Embryologie sacrée* (1774). In 1808 stelde het Gentse stadsbestuur een dgl. klisterspuit ter beschikking van de brandweer (3), op een tijdstip dat de wetenschappelijke wereld al lang had ingezien dat tabaksrook ter reanimatie geen enkel nut had. (4)

Vermelden we nog dat in het tabaksmuseum te Wervik een tabaksrookklisterspuit bewaard wordt.

W.L. BRAEKMAN

(1) RA Gent, *Leenhof van St.-Baafs*, nr 1295

(2) R.A. Gorter, *De Tabaksrook-klisteer voornamelijk als reanimatie* (Amsterdam, 1953).

(3) P. Claeys, *Mémorial de la ville de Gand 1792-1830* (Gand, 1902), 8 jan. 1808.

(4) Men leze over de rookklisteer; N. Goossens, “De ‘Appareil fumigatoire’ van de Gentse Brandweer, 1808”, *GT* 29 (2000), 338-340.

GENTSE MEMORIEDAGEN: 12 EN 13 MEI

12 mei 1302

Pieter De Coninck komt vruchteloos in Meulestede de Gentse neringen tot verzet en opstand tegen de Leliaerds aanzetten. Hij moet onverrichterzake terugkeren. Vijf dagen later zijn het de Brugse Metten, gans Vlaanderen komt in opstand, alleen Gent blijft de Franse koning trouw.

12 mei 1540

Keizer Karel legt de eerste steen van de Citadel en vertrekt terug uit Gent na de repressie.

12 mei 1606

Eerste steenlegging van de Jezuïtenkerk in de Volderstraat. De werken waren beëindigd in 1619. Ze was een van de laatste specimens van de gotiek in het Gentse. Ze was 50 m. lang, was 22 m. breed en had een hoogte van 17 m. Zij was toegewijd aan St-Lieven. Zij werd later versierd met werken van Rubens, De Craeyer en Van Cleef en met een beeld van St-Lieven van de hand van Laurent Delvaux.

In de nieuwjaarsnacht van 1679 ging de spits van de kerktoren in de vlammen op.

In 1784 werd de kerk door Jozef II geschonken aan de kanunniken van St-Pharaïlde die er verbleven tot aan hun uitdrijving in 1798.

De kerk werd openbaar verkocht op 1 november 1798 aan Karel Manilius voor de spotprijs van 3.000 fr. Het kerkmeubilair werd verkocht op 22 november.

Op 23 december begon men de afbraak van de kerk. Op de plaats ervan kwam de Aula van de Universiteit.

12 mei 1616

Dood te Gouda van Joos Balbiaen.

Deze dokter en alchemist was hier legerkapitein onder de Calvinistische Republiek. Na zijn medische studies in Padua trouwde hij met een edele dame uit Gavere. Hij vestigde zich toen waarschijnlijk in Gavere maar kwam in 1576 naar Gent.

12 mei 1738

Isaac Bontinck, concierge van de St-Sebastiaansschouwburg, kondigt in de Gazette van Gend de opening aan van zijn drankgelegheid. Het later alom bekend Kelderke (Caveautje). Hij debiteert er “Caffé, Thee, Chocolat ende alle soorten van liqueuren en dat de gone t’sijn huysse komende drincken, aldaer gratis zullen kunnen lesen de Gazetten”.

12 mei 1786

Volgens een ordonnantie van dien datum zal het afgekeurde en aangeslagen lijnwaad de “twee volgende mert-dagen uytgehangen worden aan het Toreken op den Vrijdagmarkt met de inscriptie van den naem ende de woonplaetse van den verkoper.”

12 mei 1823

Geboorte van Charles d’Hoy.

Hij was onze eerste beroepsfotograaf, zij het dan ook dat hij een opleiding als schrijnwerker had genoten. Hij voelde zich evenwel aangetrokken tot de toen nieuwe, magische manier van “tekenen met licht”.

In 1845 was hij hier al werkzaam als daguerreotypist en hij bouwde zijn camera's zelf.

Na een studio gehad te hebben in de Twaalfkamerstraat liet hij een nieuw daglichtstudio inrichten in de Korte Dagsteeg. Het was trouwens bij Charles d'Hoy dat Désiré Van Monckhoven een volledige praktische opleiding genoot. Er zijn gelukkig heel wat foto's bewaard gebleven van d'Hoy. Wat vooral interessant is, zijn niet zo zeer de portretten die hij beroepshalve maakte, maar de talrijke stadsgezichten die nu een ware schat betekenen voor de heemkundigen. Hij was - en dit is een goede zaak gebleken voor het nageslacht - een enthousiaste aanhanger van een documentaire fotografie die gebruikt werd voor het encyclopedisch inventariseren van historische monumenten, kunstwerken, landschappen en stadsgezichten.

Van de Predikherenkerk die afgebroken werd in 1860 bezitten wij nog een reeks prachtige en opmerkelijk duidelijke foto's die door Charles d'Hoy genomen werden. De Koornmarkt in 1868, de Houtleie in 1870, de Muinkkaai meer dan een eeuw geleden, het pas opgericht Lousberggesticht in 1865, het Entrepot op de Coupure, de Stadswatermolen. Allemaal onschatbare documenten die wij te danken hebben aan Charles d'Hoy en waarvan wij nu nog volop kunnen genieten.

Hij stierf in 1895. Na hem kwamen tal van andere knappe fotografen die het nu verdwenen Gent op de fotografische plaat vereeuwigen. Wij denken maar aan een Edmond Sacré en een Arnold Vander Haeghen.

Spijtig dat de fotografie niet eerder uitgevonden werd. Welke schat zouden wij nu niet bezitten?

12 mei 1850

Dood van Alexander Verschaffelt.

Deze gekende bloemist die geboren werd in 1801 stichtte zijn bedrijf in 1825. Het was gelegen “nabij de Coupure” op gronden van de gewezen Abdij van Waarschoot.

In 1838 behaalde hij de 1e prijs voor de mooiste verzameling afgesneden dahlia's. Hij had 600 bloemen geëxposeerd, waaronder 450 verschillende variëteiten.

Hij stichtte in 1848 de publicatie “Nouvelle Iconographie des Camélias”. Zijn zoon Ambroise die na zijn dood het bedrijf verder zette, zou deze publicatie verder uitgeven tot in 1860.

Alexander Verschaffelt werd begraven op het Campo Santo.

12 mei 1918

Dood van Dr. Charles Van Bambeke.

Hij werd geboren in 1829 en promoveerde hier tot Dokter in 1857.

Hij oefende aanvankelijk zijn beroep uit en maakte zich verdienstelijk gedurende de cholera-epidemie.

Doceerde aan de Universiteit vanaf 1863 en werd hoogleraar benoemd in 1876.

Deze cytoloog en embryoloog was de grondlegger van microscopische anatomie in ons land.

12 mei 1950

Dood van Anna Cogen.

Deze zeer verdienstelijke schilderes werd geboren in 1867. Zij had het geluk ter wereld te komen in een intellectueel en artistiek milieu. Zij was de dochter van de geneesheer Eugène Cogen. Twee broers van haar vader, Alfons en Felix, waren gekende schilders. Haar moeder Clara was de dochter van Karel Lodewijk Ledeganck.

Zij kreeg haar eerste kunstonderricht van Jean Delvin en van Armand Heins. Toen ze 24 jaar was trouwde ze met de latere populaire Schepen "Cootje" De Weert.

Een jaar na haar huwelijk komt ze voor de eerste maal in contact met Emiel Claus die haar de Leie en het licht doet ontdekken. Dit zou haar verdere loopbaan oriënteren en ze werd een van de lievelingsleerlingen van Emiel Claus.

Zij woonde op de Coupure op de hoek van wat later de Schepen De Weertstraat zou worden. Een paar honderd meter verder woonde de één jaar voor haar geboren Albert Baertsoen.

Maar de De Weerts hadden ook een buitenverblijf "Ter Neuve" in Afsnee, een oude hoeve van de Predikheren die zij smaakvol ingericht hadden. Het werd een "salon" waar men ongedwongen van gedachten kon wisselen over kunst, poëzie, muziek. Graag geziene gasten waren er Virginie Loveling, Cyriel Buysse, Emiel Claus, Charles Doudelet.

Toch wel merkwaardig, die onweerstaanbare aantrekkingskracht die de Leie altijd uitgeoefend heeft op de artiesten.

Anna Cogen heeft veel geëxposeerd, in België zowel als in het buitenland. Net zoals haar moeder en haar grootvader kon ze aardig de pen hanteren en ze schreef vlot in beide landstalen, iets wat in die tijd niet zo evident was. Het was zij die de beweging in gang zette om een monument op te richten voor Emiel Claus aan de rand van het Park.

Zij stierf op 83-jarige leeftijd, 20 jaar na de dood van haar man.

13 mei 1618

Door octrooi wordt in Gent de Berg van Barmhartigheid opgericht.

Deze "Berg" heeft gedurende meer dan 300 jaar een belangrijke en noodzakelijke sociale rol gespeeld.

Vòòr de oprichting ervan waren degenen die geld wilden lenen verplicht te passeren door de handen van allerlei "pussemiers", anders gezegd: woekeraars. Er waren 2 grote klassen: de Joden die meestal kleine sommen op korte termijn uitleenden en de uit Italië afkomstige Lombarden die over het algemeen grote sommen op lange termijn uitzetten. Men kan zich een beeld vormen van de plaag die deze woekeraars betekenden wanneer men weet dat rond 1500 de interest zo maar eventjes 130 % bedroeg. Allerlei maatregelen van hogerhand hadden in 1575 de rente kunnen herleiden tot 32,5 %, maar ook dit was nog veel te hoog natuurlijk en een controle was trouwens moeilijk.

Er waren dus andere middelen nodig om deze plaag te bestrijden. Het is Wenceslas Coebergher, een zeer boeiende persoonlijkheid, die hierbij een belangrijke rol zou spelen. Deze Antwerpse schilder, architect, ingenieur die raadgever was van de Aartshertogen Albert en Isabella, had in Italië de werking kunnen bestuderen van de "Bergen van Barmhartigheid" en hij kreeg van de Aartshertogen de opdracht in de Spaanse Nederlanden analoge instellingen op te richten. Na Brussel, Antwerpen, Mechelen kwam ook Gent aan de beurt. Coebergher kocht het middeleeuws "Dondersteen" in de Meerschstraat (nu Bonifantenstraat), liet het afbreken en bouwde op de plaats de "Berg van Barmhartigheid" met voorgevel in de Abrahamstraat.

De instelling werd opengesteld voor het publiek in 1622. Men leende er op pand tegen een zeer kleine interest. In 1641 kon, dank zij een belangrijke schenking van bisschop Triest, een "Gratiskas" geopend worden die aan arme lieden leningen deed zonder interest. Dit kan men trouwens nog lezen op de gevel van het gebouw.

Men kon er van alles verpanden en ontving 65 tot 80 % van de waarde. Men kreeg 13,5 maanden tijd om het pand terug in te wisselen.

De "Berg van Barmhartigheid" sloot zijn deuren in 1929. Het sluiten van, zoals de Gentenaars zeggen, "den Birg, was een buitenkansje voor het Stadsarchief dat al lang aan het sukkelen was met plaatsgebrek. Het kreeg daar ineens een prachtige ruimte en ook de rekken die gediend hadden om de panden op te stapelen waren zeer welkom materiaal. Het opende er zijn deuren in 1932.

Het gebouw is nog steeds de moeite waard om het eens van dichtbij te gaan bekijken. En aangezien de Abrahamstraat slechts één minuutje wandelen is vanaf het Gravensteen...

13 mei 1668

Jan Van Cleef wordt opgenomen als “fijnschilder” in de Gentse schildersgilde. Jan Van Cleef mag zeker figureren in de galerij der Gentse kunstenaars, zij het dan ook dat hij geboren werd in Venlo in 1646 en hij in het doopregister genoteerd staat als “natuurlijke zoon van een katholieke soldaat”.

Van jongsaf was tekenen en schilderen zowat het enige wat Jan interesseerde. Papa soldaat trachtte zijn zoon van dit idee af te brengen, maar probeer maar eens een zoon die van iets bezeten is tot andere gevoelens te brengen. Verloren moeite dus en vader moest er zich bij neerleggen.

Jan gaat in Brussel in de leer in het atelier van Lodewijk Primo, een uitstekende historie- en portretschilder die 34 jaar in Rome gewerkt heeft. Hij had evenwel één groot nadeel: de man bezat een afschuwelijk karakter en slechts weinig leerlingen konden het lang bij hem uithouden. Na een tijdje geeft Jan Van Cleef het ook op en hij heeft het geluk te belanden in het atelier van de toen in Brussel verblijvende Gaspard De Craeyer. Daar komt hij tot volle ontplooiing.

De Craeyer beschouwt hem als zijn beste leerling waarin hij het volste vertrouwen stelt. Wanneer De Craeyer in 1664 Brussel verlaat om zich definitief in Gent te vestigen is Jan Van Cleef de enige leerling die hij meeneemt. Wanneer hij zijn einde voelt naderen geeft hij Van Cleef de opdracht zijn onafgewerkte schilderijen te voltooiën. Hij schildert vooral religieuze composities en grote allegorische voorstellingen. Men kan zich de vraag stellen of er in Gent wel één kerk of klooster was waar Van Cleef niet voor gewerkt heeft. Alleen al bij de Predikheren een 10-tal doeken, verder nog in de St- Michielskerk, de O.L.V.St-Pieterskerk, Heilig Kerst, Ekkergerem, St-Niklaas, St-Jacobs, enz.

Ook onze schepenen wisten de kunde van Van Cleef te waarderen: schouwstukken in de Rekenkamer van het Stadhuis en in de Commissiezaal. Andere zalen van het Stadhuis werden ook versierd met doeken van Van Cleef, zo het groot schilderij “De Inrichting van de Armenkamer” op de schouwmantel van deze kamer: een allegorische voorstelling die Keizer Karel in keizerlijk gewaad uitbeeldt, midden andere symbolen en mythologische figuren.

Jan Van Cleef stierf in 1716 en werd begraven in de St-Michielskerk.

13 mei 1717

Geboorte te Wenen van Maria-Theresia.

Zij regeerde ons land van 1740 tot 1780.

Alhoewel zij nooit de gelegenheid gehad heeft onze provincies te bezoeken was zij hier zeer geliefd en werd ze de “Moeder des Vaderlands” genoemd. Zij had 16 kinderen, waaronder Jozef II, Leopold II, Marie-Antoinette, Marie-Christine.

Zij stierf te Wenen op 29 november 1780.

13 mei 1742

Op deze 25e verjaardag van Maria-Therisia wordt haar lievelingsdochter Marie-Christine geboren.

Zij werd altijd voorgetrokken en dat zette soms kwaad bloed bij haar 15 broers en zusters.

Marie-Christine trouwde in 1766 met Albert van Saksen. In het huwelijkscontract werd het paar beleend met het hertogdom Teschen en werd hen de landvoogdij der Nederlanden beloofd. Maar het zou wel nog 15 jaar duren vooraleer het zo ver was. Het paar vertrok uit Wenen in 1781, richting de Nederlanden. Op 31 juli van dit jaar legde Albert von Saksen-Teschen, in naam van Jozef II, op de Vrijdagmarkt de eed af van Graaf van Vlaanderen.

In 1786 bezochten onze landvoogden Parijs waar ze in Versailles ontvangen werden door Lodewijk XVI. Bij die gelegenheid ontmoette Marie-Christine haar jongste zuster Marie-Antoinette die ze in 16 jaar niet meer gezien had.

Het paar werd hier opnieuw met veel pracht en praal onthaald in 1791, na de eerste Oostenrijkse Restauratie.

Op 5 juli kwamen zij aan aan de Keizerpoort waar ze opgewacht werden door de Hoogbaljuw, de 2 Voorschepenen en de Raadspensionaris. Nadat hen de sleutels van de stad overhandigd werden, werden de doorluchtige bezoekers in de stoet begeleid naar de St-Pietersabdij waar ze zouden logeren. In deze imposante stoet kon men o.m. waarnemen (allemaal in galakostuum natuurlijk): de stadstrompetters, de visverkopers, de vleeshouwers, 100 mannen van de St-Michielsgilde met brandende toortsen, het Magistraat, de 4 Hoofdgilden, een regiment dragonders, enz. 's Avonds en de volgende dagen was er het klassiek scenario: bijwonen van een vertoning in de St-Sebastiaansschouwburg, muziek op de verlichte Kouter, een Te Deum, banket voor 200 disgenoten in het Stadhuis, Venetiaans feest op de Coupure, bal in de schouwburg, etc. Na een verblijf alhier van 2 dagen vertrok het paar naar Brussel.

Marie-Christine was een begaafde vrouw die vloeiend verschillende talen sprak en een onbetwistbaar talent voor tekenen bezat. Zij stierf in Wenen in 1798. Albert liet voor haar in de Augustijnenkerk in Wenen een grafmonument oprichten in carraramarmer. Hij overleefde zijn vrouw 24 jaren. Het was een goed huwelijk geweest, maar het was dan ook, voor één keer, geen politiek huwelijk.

13 mei 1793

“Syne K.H. den Aerds-Hertog Charles-Louis van Oostenryk-Lorreyne, Gouverneur-Generaal der Oostenrijkse Nederlanden, heeft syne plichtigen intrede gedaen in de Stad Gend, onder het losbranden van het grof geschut, het speelen van den Beyaerd, het luyden van de Triumphen van alle de klokken der selve Stad.”

13 mei 1825

K.B. waarbij aan de Universiteiten het onderwijs in de scheikunde en werktuigkunde “toegepast op de nuttige kunsten” wordt ingevoerd.
Dit lag aan de origine van de Nijverheidsschool.

13 mei 1835

De Gemeenteraad benoemt Joseph Mengal tot eerste directeur van het Conservatorium.

Joseph Mengal werd geboren op 27 januari 1784. Van jongsaf bleek zijn begaafdheid voor de muziek. Toen hij nog een kind was leerde zijn vader, die hoornist was in het orkest van de Opera, hem dit instrument bespelen. Terwijl volgde hij ook vioollessen. Als 12-jarige trad hij reeds op in het publiek als violist en op zijn 13e speelde hij de partij van de 1e hoornist in het orkest van de Opera. Zonder opleiding zette hij zich aan het componeren. Het is de Prefect van het Scheldedepartement Faipoult die hem naar Parijs stuurde om zijn studies te voltooien aan het Conservatorium. Hij wordt kort nadien ingelijfd in het muziekkorps van de Grenadiers van de Keizerlijke Garde en trekt als muzikant met zijn regiment naar Italië, Oostenrijk en Pruisen. Na zijn legerdienst gaat hij nog vlug een Eerste Prijs Hoorn halen aan het Conservatoire en wordt dan geëngageerd bij het orkest van de Opéra Comique van Parijs. Zijn eerste opera “Une Nuit au Château” wordt opgevoerd in Parijs in 1818. Hij zal er nog 6 andere schrijven die daar 20 jaar op het répertoire zullen blijven staan en die ook onmiddellijk in Gent gespeeld worden. Hij is nu een bekend man en Talleyrand die een grote bewonderaar van hem is, nodigt hem ieder jaar uit voor een verblijf in zijn kasteel te Valençay.

In 1824 komt hij terug naar België en wordt Directeur van de Opera in Gent, maar dat schijnt hem minder goed te liggen, want het wordt geen succes. Hij gaat dan maar doen wat hem beter ligt en wordt dirigent van het orkest van de Opera, eerst in Gent, dan in Antwerpen en in Den Haag. In 1835 vinden wij hem terug in Gent. Zoals gezegd werd hij belast met de directie van de zo pas gestichte “Stedelycke toon-en zangkonst-bewaerschool”. Hij zal die instelling tot grote bloei brengen en onderwijst er zelf 3 vakken: harmonie, compositie en hoorn. Twee van zijn leerlingen die het ver brachten waren Karel Miry en Auguste Gevaert. Hij overleed in Gent op 67-jarige leeftijd en werd begraven op het Campo-Santo.

13 mei 1843

Geboorte van Paul De Smet de Naeyer.

Hij was ongetwijfeld de voornaamste figuur uit het gekende geslacht van

textielnijveraars, naar wie de De Smetstraat genoemd werd.

Na zijn middelbare studies aan het St-Barbaracollege gaat hij Rechten studeren aan de Universiteit. Maar iemand van dergelijke afkomst is niet bestemd om advocaat te worden en hij vindt onder meer zijn weg in het zakenleven: hij werd beheerder van 33 maatschappijen, was lid van de beheerraad van de Algemene Spaar- en Lijfrentekas en directeur van de “Société Générale de Belgique”.

Zijn echt terrein ligt evenwel op het politiek vlak waar hij zo wat alle echelons zal doorlopen: in 1886 wordt hij volksvertegenwoordiger voor de Katholieke Partij, later senator, minister van Financiën, eerste minister, minister van Staat. Hij speelde een belangrijke rol bij de totstandkoming van Congo-Vrijstaat. Dat weet Leopold II te waarderen en hij verleent hem in 1900 de adellijke titel van Graaf. Alhoewel hij geen directe rol speelde op het gemeentelijk vlak kon hij, wegens zijn politieke invloed en het feit dat hij zich steeds Gentenaar voelde, heel wat verwezenlijken voor onze stad. Het is immers ook aan hem te danken dat het Kanaal van Terneuzen verbreed werd. Dat de stad op het einde van de vorige eeuw het Gravensteen kon aankopen en restaureren was in grote mate te danken aan een tussenkomst van de Staat en daar zat Paul de Smet de Naeyer voor iets achter.

Hij was Ere-Voorzitter van het Comité van de Wereldtentoonstelling van 1913. Het einde ervan mocht hij evenwel niet meemaken, want hij stierf nog geen 2 maanden voor haar sluiting.

Zijn herinnering wordt bewaard in het “Miljoenenkwartier”, de Grondwetplaats aldaar werd in 1918 herdoopt in Graaf de Smet de Naeyerplein.

13 mei 1880

Dood van Lieven De Winne.

Een van de knapste portretschilders die ons land ooit gekend heeft werd geboren in 1821. Hij kwam ter wereld in het ijzerwinkeltje dat zijn ouders uitbaatten op de hoek van de Zonnestraat en het Koophandelsplein. Toen de Zonnestraat in 1828 verbreed werd verhuisde het gezin naar de Kraanlei.

Zijn vader sterft in 1835, Lieven is dan 14 jaar. Het jaar daarop laat hij zich inschrijven aan de Academie, maar in 1840 schaft de stad de schildersklas af en Lieven zet zijn studies verder in het persoonlijk atelier van Felix De Vigne op de Lievekaai.

Zijn moeder sterft als hij 21 is en op Lieven's schouders rust nu de last voor de opvoeding en de studies van zijn broers en zusters, de 5 die nog overblijven van een gezin van 9 kinderen. Geen wonder dat sommigen spreken over zijn mager en triestig gelaat en hem bestempelen als een stille, sombere werker. Tien jaar later krijgt hij van het Provinciebestuur gedurende 3 jaar een subsidie om zijn studies te gaan vervolmaken in het buitenland. Hij trekt naar Parijs en

installeert zich op de Boulevard de Montparnasse, samen met zijn goede vriend Jules Breton, een Franse schilder die hij heeft leren kennen toen ook deze een leertijd volbracht bij Felix De Vigne in Gent.

Terwijl hij nog in Parijs is wordt een “St-François” van hem, die hij geëxposeerd had in Brussel, aangekocht door ... de toekomstige Leopold II.

Zoals alle grote artiesten blijft hij heel zijn leven studeren en als hij 38 is trekt hij naar Holland om zich te gaan verdiepen in de oude portretmeesters.

In 1861 vestigt hij zich in Brussel. Hij is nu -terecht- een van de meest gezochte portretisten. Gekende figuren worden door hem op het doek vereeuwigd, onder hen Theodore Verhaegen, François Laurent, Bisschofsheim, Louis Roelandt, Frère-Orban en niet het minst Leopold I waarvan hij verschillende portretten maakt. Zonder te weten dat de auteur Lieven De Winne was hebben miljoenen mensen het portret bekeken van Leopold I, het stond immers afgebeeld op onze oude bankbriefjes van 1.000 fr.

Lieven De Winne stierf te Elsene en werd aldaar begraven, maar 2 jaar later werd hij overgebracht naar het kerkhof van de Brugse Poort. Zijn grafmonument werd gebeiteld door zijn goede vriend Paul De Vigne, een neef van zijn oude leermeester.

13 mei 1890

Geboorte te Stuttgart van Heinrich Wandt.

Hier bekend als auteur van het in 1920 te Berlijn verschenen boek “Etappenleven te Gent”.

Toen hij 14 jaar was verschenen zijn eerste kinderverhalen in het “Stuttgarter Tageblatt”.

Zwerfde door vele landen en speelde metser, stalknecht, kelner, tolk, gids, scheepsjongen. Volgde ook nog cursussen van Architectuur aan de Technische Hogeschool.

Deze anti-militarist deserteerde uit het Duits leger in 1913. Hij werd veroordeeld tot een gevangenisstraf, maar gemobiliseerd in 1914. In 1915 werd hij gekwetst en na zijn herstel afgekeurd voor de actieve dienst. Hij werd secretaris van de militaire hoofdgeneesheer in Gent.

In 1916 stichtte hij hier een clandestiene “Gentsche Soldatenbond”.

Hij beweerde dat hij van Gentse afkomst was en dat een van zijn voorvaders, ene Johan Jacob Hendrik Wante, een Gentse wever was die uitweek tijdens de 16e eeuwse godsdiensttroebelen.

13 mei 1896

De stad verkoopt de gronden van het Pakhuis aan de Staat.

In 1887 besloot de stad het Pakhuis af te breken om op de vrijgekomen plaats

een Nederlandse Schouwburg te bouwen. Het gebouw was wegens zijn architecturale waarde wel geklasseerd, maar dit vormde blijkbaar geen bezwaar. De Staat gaf zijn toelating tot de afbraak in 1891 en de eerste aanbestedingen gebeurden op ... 22 augustus 1895.

Maar op 1 januari 1896 kregen wij een nieuw stadsbestuur en dat was niet zo bijzonder ingenomen met de uitgekozen plaats voor de bouw van een Nederlandse schouwburg, vandaar de beslissing om het hele geval aan de Staat te verkopen. De Staat zou er nog eens 10 jaar over doen voor de bouw van wat eens onze "Grote Post" was.

13 mei 1927

Dood van Ferdinand Hardijns.

Hij had in 1885 een artikel ingestuurd naar de "Vooruit" dat sterk opviel en waardoor hij vlug in de hogere partijraad werd opgenomen. Deze hoofdredacteur van de "Vooruit" die ook tientallen jaren gemeenteraadslid was speelde een belangrijke rol in de strijd voor het Algemeen Stemrecht.

Hugo COLLUMBIEN

't Gentsch spant de kruune!

"IN KEIZER KAREL BIJ KAREL DE KEYZER"

Over Gentsche cafés en handelshuizen

In den tijd van de bleke blauwe petoaters, toen de beesten spraken en de mensen nog niet konden lezen, gebruikten tavernes, herbergen, hostellerieën, en andere handelszaken uithangborden of "uitsteekberden". Daarop stond alleen een afbeelding: een fles, een koetsier, een jager, een gouden roos, een halve maan, een neger, enz... Later ging men op het uithangbord, op de gevel, de ruit of de deur de naam echt gaan schrijven: "In de Flesch, In 't Koetsierke, In 't Jagerke, 't Gulden Rooske, In d' Halve Mane, In 't Moriaantje", enz...

Er waren ook geestige uithangborden zoals "In den droge lever verkoopt men jenever". Staf Hapke schreef in 1939 dat zijn schoolvriend niet anders bekend stond als "de zeune uit Den Gelapten Sako" (sjako: soldatenhoofddekse).

"In de drie valsche Dieren" hing een uithangbord met langs beide kanten van het opschrift een kat en een "martiko" (aap). Het derde valse dier kon niemand anders zijn dan de bazin. Niet zelden gebeurde het dat een voorbijganger halt hield bij het uithangbord "De drie Gapers", waarop twee hoofden prijken waarvan de mond wagenwijd open stond. Gaper nr. 3 stond dan op het plankier... De bekende volkskundige Emiel Andelhof (1872 - 1942), auteur van o.a. "Galerij van Gentsche typen" schrijft in 1919 zijn "Familienamen, letterkundig

ontleed, ernstig aanschouwd en humoristisch toegepast". Het draagt de vermelding: "ter perse" Het zou jaren bij zijn manuscripten blijven rondslingeren en pas in 1942 door het toedoen van Paul De Keyser postuum verschijnen onder de titel "Dit is Het Curieus en Vermakelijk Namenboek".

In hoofdstuk 10 heeft hij het over (foute) "Woorden en Opschriften" en dat men vaak t' schrijft i.p.v. 't. Zo heeft hij het over: café "*In t' Moorken*" ('t negertje) Bevrijdingsdreef. Moor <Lat. *maurus* en <Gr. *mauros*. *Mauroun* betekent donker maken. vgl. met <Fr. *maure*: bewoner van Mauritanië, neger, in 't Gents: *ne muur*; café "*In t' Klaverken*" (het klaverblad) Keizer Karelstraat; café "*In t' Meuleken*" ('t molentje) Van Lokerenstraat te Ledeberg; "*In den Anker*" (in het anker) Korenmarkt, "*In den oude korte garde*" (in het oude wachtlokaal) te St.-Denijs in 1871. Waarschijnlijk <Fr. *corps de garde*: wachtpost.

Verder schrijft Emiel Andelhof "(...) Sommige herbergiers vinden het voordelig hun naam en familienaam op hun gevel aangebracht, te laten volgen door hun "bijnaam" (in Gent bijlap genaamd) met denwelken zij gekend zijn." Hij vermeldt o.a.: "*Bij den duim*" op de Martelaarslaan, "*Bij Piloel*" in den Oudburg, "*Bij Loele*" op de Vrijdagsmarkt (*Loeleke, loetje* of *loeloetje* is de troetelnaam voor een kind en bij uitbreiding voor iemand die men lief heeft), "*Bij de bleke*" (slaat op de gelaatskleur van de uitbater) en "*Bij pottekarie*" op de Oude Beestenmarkt. Pottekarie heeft 2 betekenissen: 1°, gerei van de apotheeker. Het satirisch blad *De Syssepanne* schreef in 1831: "In heel uwen pottecarré winkel en is er niet dat deugd". Pottecarré <fr.: *pôt carré*: vierkante pot of stenen vijzel. 2°, verzameling potten en pannen en andere voorwerpen, die zonder orde door elkander of in de weg staan; "*iemand buitensmijten mee guul zijnen pottekarie*": aan de deur zetten, met alles wat hij bij zich heeft. *Boulevard Pottekarie* was een gedeelte van de Sassepoortstraat op de Muide, zo genoemd naar de talrijke winkels waar voorheen potten, pannen en ander huisraad verkocht werden. Zo kent men nog *pottekariemarchand* (handelaar in potten en pannen) en *pottekariewinkel*.)

In de Gazette van Gent van 16 december 1816 lezen we dat er op de Koornmarkt "*alwaer eenen vermaerden staminé is*" in de herberg en bierkelder "*De Tente*", "*een wonderbare mecanique bierpompe*" gebruikt werd "*om alle slach van bieren en andere dranken uyt den kelder nae boven te haelen*" en er begaf zich "*dagelijks eene menigte volk derwaerts*".

In zijn novelle "*Avonturen in de avonduren*" heeft Pierre van de Moortel het in 1930 over het raam van een café op de Meulestedesteenweg "*...waarop men in grote onregelmatige letters lezen kon: In den Donkeren Wolk. Den baas drinkt meer dan 't volk.*"

Een heel plezante vond Andelhof aan de Keizerpoort. Daar las men omstreeks 1870: "*In Keizer Karel bij Karel De Keyzer*".

In 't Frans...

Karel Waeri ergerde zich in de 19de eeuw in zijn lied “*De Fransche cafés*” al blauw aan de “chiqé” waarmee cafébazen Franse benamingen voerden. Hij schrijft: “*Die zien in 't Frans alleen de kans om hun fortuin te maken. Precies als of het was een schand te zetten Vlaamsch in 't Vaderland.*” We laten hier de volledige tekst volgen:

De Fransche cafés

*Hoeveel soort' van Fransch' cafés dat men hier in Vlaandren ziet
Dat en kan ik u niet zeggen hoeveel duuz' den weet ik niet
Zoals ik schat hier in de stad aan 't zien van d' uithangborden:
Café français, Café des Arts, Café Royal, Café Renard.
Café d' Paris, Café de Rome, Café de Lille, Café Vendôme,
Café parçi, café parla, Café Kaka, etcetera.
Grand Café de la Potence, Grand Café de l' Univers,
Au Jardin de la Plaisance, Grand Café des Gueux de Mer.
Café du Port, Café du Nord, Café de la Concorde,
Café Ducal, Café Lambert, Café Chantant, Café Concert.
Au Robinet, Au Liverpool, Au Bérenger, en guul den boel.
Café van hier, café van doar, meestal tegoar, in 't Fransch mee hoar!
Grand Café du Comte de Flandre, Grand Café Duc de Brabant,
Grand Café bij Roste Sandre, Café Suisse, Café Saint-Jean.
Au Lévrier, Au Damier, Café de la Fortune,
Café Saint-Pierre, Café Saint-Paul, Au Grand Café de Leopold.
Café Sultan, Café Jambon, Au Grand Salon Napoleon.
't Es al café parçi, partout, Mee Fransche blague et puis v'la tout!
Grand Café de la Trompette, Grand Café de Picardie,
Grand Café chez Vuil Jeanette, Café Belge, Café Midi.
Au Grand Bachus, ou l' on s' amuse, Au Café de Commerce,
Au Boule d' Or, Au Grand Canon, Au Café de la Station.
Au Grand Hôtel, Cour de Bruxelles, doar es een schuune demoiselle...
Moar bovenal, Palais d' Cristal, doar zijn de schuunste poezen van al!
Grand Café de la Demi-Lune, Grand Café Fraternité,
Grand Maison de la Commune, Société d' la Liberté.
Au Ch'val Anglais, Au P'tit Courtrai, Au Café de la Carpe,
Au Trois Cléfs d' Or et Au Chinois, Au Grand Chat Noir et Au Trois Rois.
Au Quatre Coins, Au Bien Venu, Au Grand Café de la Belle Vue.
Mais avant tous La Maison Rouge doar es beaucoup de malsche poeze...
Grand Café de la Rotonde, Grand Café de Rotterdam,
A la Ville de Termonde, Grand Café Hôtel du Tram.*

*A l' Opéra, Au Bodéga, Café du Grand Kiosque,
Au Grand Café de l'Arc en Main, Au Prince Albert et Bauduin.
Au P'tit Chasseur, La Reine des Fleurs, Au Saint sauveur, Café Blagueur,
Chalet du Tir, et L' Avenir, van al dat Fransch mijn huufd doet zeer!
Grand Café de la Fontaine, Grand Café du Grand Lion,
Grand Café Faridondaine, Grand Café Faridondon.
En algemeen, van tien geen een, woar café es te krijgen!*

*Moar Kwak en thee en ander bier Mee fransche wind, avec plaisir.
 Mais du café presque jamais al hiet het uuk Le Grand Café.
 Z' hehn 't in 't snot, ge zijt bedot, ge krijgt ne pot mee chicorée.
 Ge zult mij misschien nu vroagen woar mijn liedjse wil noartoe?
 Wel 't en dient moar om te ploagen al die oapen van chez-nous!
 Die zien mee 't Fransch allien de kans om hun fortune te moaken.
 Precies als of het was een schand te zetten Vloamsch in 't Voaderland.
 Of in de Kluis, bij Pier de Luis, 't Jenuiver-, bier- of Caféhuis.
 Of in de Fluut, bij Jan Schavuit moar in het Fransch, 't komt beter uit!*

Geïnspireerd door de vondsten van Andelhof en Waerie, vroegen wij ons af in welke mate middenstanders vandaag nog van het dialect gebruik maken bij de naamgeving van hun etablissement en wij trokken op ontdekkingstocht in Gent(1)...

We zochten straat en plein af naar meer van dat moois. Zo vonden we café "Den Deefoo" (de fout) hoek St.-Amandstraat en Kazernestraat, <FR. *défault*: fout); café "Den baron" (de baron) Vrijdagmarkt 19; café "Den Turk" (de Turk) Botermarkt 3; Café "Den Deugniet" (de deugniet) St.-Kwintensberg 28; café "Den Twieoo" (meerduldig) Overpoortstraat 9, <FR. *tuieau*: letterlijk: afvoerpijp, figuurl.: aanwijzing, wenk, hint, tip; voormalig café "Den Bisser" (de zittenblijver) Overpoortstraat 108 <Lat. bis : 2x, in studententaal betekent

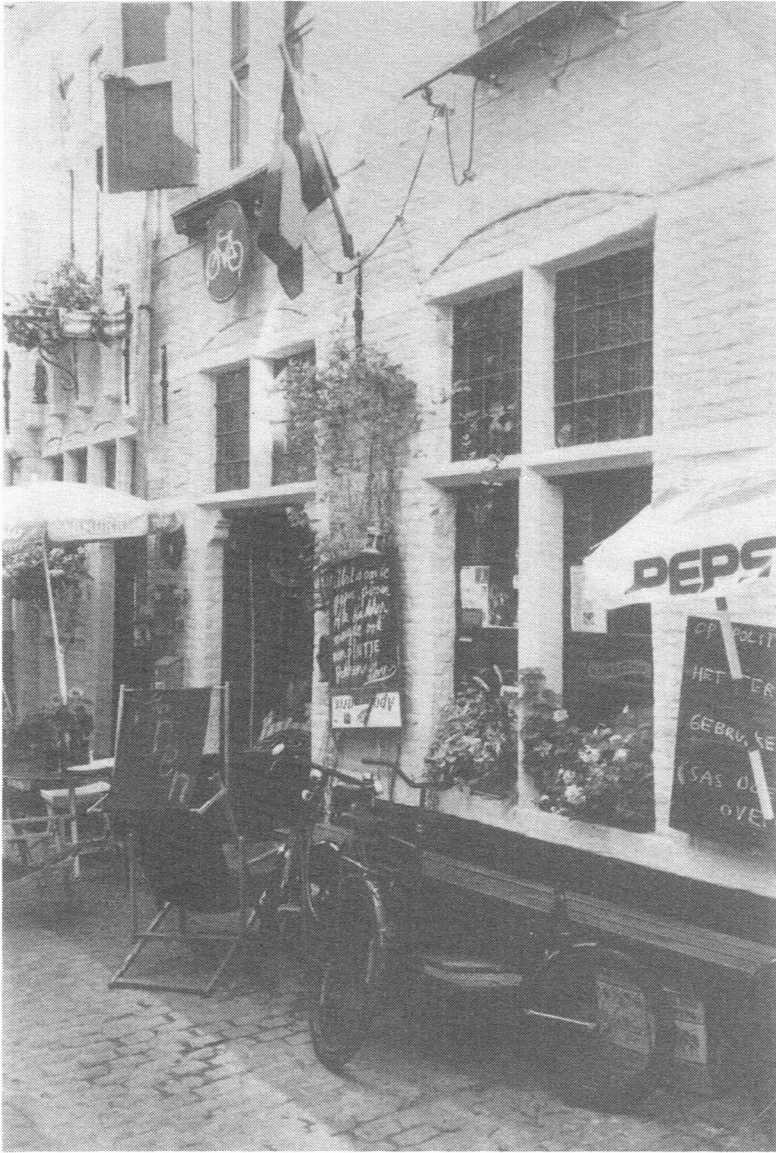

"Den Twieoo" in de Overpoortstraat.

Voormalig café “*In De Wapens van Amsterdam*”, thans café “*t Floere Foejken*” in de Molenaarstraat. Foto: E. Levis, aug. 2000.

bissen: zittenblijven nu uitgebaat als café “*Stradivarius*”; café “*De zotten aap*” (de gekke aap) Kraanlei 15; “*Den Hoek*” (de hoek) Palingshuizen 97; “*t Schuurke*” (het schuurtje) Bevrijdingslaan 197; “*t Smiske*” en “*t Smeske*” beiden met dezelfde betekenis (de kleine smidse), de eerste op de Bevrijdingslaan 160, het tweede Nieuwhof 38; “*De Sloef*” (meerdere) St.-Pietersnieuwstraat 226. In een eerste betekenis is het een grote hoeveelheid

"'t Velootje" in 't Patershol tijdens de "Gentsche Fiesten". Op het bord rechts aan de muur: "Op politiebevel het terras niet gebruiken. (Sas doet overuren)". Met Sas wordt schepen van Middenstand Sas van Rouveroy bedoeld. Foto: E Levis, juli 2000.

eten en drinken, *de volle sloef*, in overvloed. Een tweede betekenis is: slof, pantoffel, *slets*. We kennen ook nog het ww. *sloefen*: "Hij komt ginter afgesloeft": op zijn gemak, al wandelend; "'t Kelderke" (het keldertje) Klein Turkije 16/a.

“’t Floere Foefken” (het fluwelen vrouwelijke schaamdeel) Molenaarstraat 3. In het telefoonboek fout als Molenstraat (Wondelgem) vermeld. *“Floere”* (stof, bijv. nw.), <Fr. *“veloers”* of fluweel, zachte stof en *“foef”* heeft een duidelijke *sexuele connotatie*. Dit laatste is niet onmiddellijk een Gents dialectwoord. De uitbater wist mij te vertellen dat de naam bedacht is door iemand uit Sint-Niklaas, alhoewel het Waas Idioticon van Amaat Joos het evenmin als znw. vermeldt. *“Ne foefelirre”* is iemand die de neiging heeft het vrouwvolk te betasten, zegt L. Lievevrouw-Coopman en *“foefelderije”* is ook een heimelijke handeling. *“Z’hee heur loaten foefelen”*, laten betasten.

Café *“’t Vélootse”* (het fietsje) Kalversteeg 4-2, <Lat. *velocypede*. *velos* = snelheid, *pede* = voet. in het Frans: *vélocipède*, afgekort: *vélo*. Een kleine *vélo* is een *vélootsje*. De eigenaar baatte ten andere vroeger, recht tegenover zijn café een fietsenherstelplaats uit.

Café *“’t Waterhuis aan den Bierkant”* Groentenmarkt 9. Eigenlijk is het een woordspeling en bedoelt men een bierhuis aan de waterkant. Het ligt aan de oever van de Leie naast de Vleeshuisbrug. Dit etablissement is een Gents buitenbeentje. De (bier)kaart is het lezen waard want ze is, naast in het Frans, in ‘t Duits en in het Engels, ook in ‘t *Gentsch* opgesteld. (Wij respecteren hun schrijfwijze.) Een greep:

“Veur dedie-die nog gien Sjinees verstoan. Ge moet hier gienen pils vroage want da hemme nie. Wa damme wel hên, dat es veel en goe bier van uug gisteinge. Nie te woarm en nie te kewd, omdader zuuveel meugelijk van zoet keunen dreinken. Uuk nie te diere, om dadde er euwen bruinen ‘t zoe keunen blijven trekken.

Open alle dagen vanaf 11.00 tot 02.00 uur (of, ... zuulange dander serieuze menschen op stroate luupen)

Meugen wij tussen oakskes vroagen da den dienen die veurig joar oens prijsleiste heeft afgeschreven, om vandejoare nie were dezelfde feiten over te schrijven.”

Bij elke biersoort wordt min of meer een Gentse vertaling gegeven. Zo zijn er:

- Bieren van ‘t vat: *“van ‘t vaat”*
- Witbieren: *“Vroeger mocht ‘t bier nie troebel zijn, neu moetet”*
- Zeer zware bieren: *“Vrie goe, moar nie geschikt veur chauffeurs, poletiekers, ... en al d’ andere zakskesbloazers.”*
- Abdijbieren: *“Poatersbier, deur kettters gebrêwd. Oas’t moar geld opbreingt”*.
- Gekke bevliegingen: *“Da es bier woarvan da nen echten brewer, ‘t selfs al in zijn kiste, nog de rietepetiete krijgt”*.
- Zoete bieren: *“Veur zoetemuilkes en andere sneukeleirs”*
- Geuzen, Lambieken, krieken: *“Nen echten geus en nen boterham mee hespe, op nen woarmen zomerdag, ieverst langst de Leie, onder ne linde; da es’t spel!”*

“t Dreupelkot. Bij Pol” aan de Vleeshuisbrug met aan de gevel het herinneringsplaket voor schuinschrijver en “dreupelliefhebber” Michel Casteels. Foto: E. Levis, juli 2000.

- Irisch coffee, wijn & thee zijn er “*veur madams mee kewe voeten*”.
- Versnaperingen: “*Woar da den biermarchand komt, blijft den patissier buiten. Was't moar woar!*” Zo kan men er “*boterham mee paté, hespe of huufdvlakke en mostoard van Tierenteyn*” bestellen.
- De duivel en zijn gevolg: “*Echten Duvel en bier van de concurrence dat er uuk mag zijn. We zien ze soms nie geren, moar ulder bier es toch zuu goed.*”
- Bieren met laag alcoholgehalte: “*Slappe kost*”.

Café “t Dreupelkot” (het jeneverhok) Groentenmarkt 12. Samen met “t Waterhuis aan den bierkant, t Galgenhuizeken en Tierentyn en Temmerman is t Dreupelkot een must voor de toerist in Gent. *Dreupel* (druppel, kleine hoeveelheid sterke drank) is een van de nagenoeg 100 synoniemen voor jenevertje. In “t Dreupelkot”, bij Pol, werd op 19 mei 2000 door burgemeester Frank Beke een herinneringsplaket ingehuldigd voor Michel Casteels, bekend schuinschrijver en druppelliefhebber. Men bereikt “t Dreupelkot” via ‘t *Dreupelstroatse* langs de Groentenmarkt of langs de Leie.

Café “*Sjakosj*” (de handtas) Overpoortstraat 84. Een sjakosj <Fr. “sacoché”: en is een handtas, een damestasje); café “t *Stropke*” (het stropje) Meersenerstraat 14, *den bijlap* of bijnaam van de Gentenaars, men kan zich

De uitbater heeft tijdens de feesten ook last van mensen die alleen maar in zijn etablissement komen "gapen" of een sanitaire stop doen. Om hen aan te zetten toch iets te drinken, dit bord. Foto: E. Levis, juli 2000.

voor de zaak als "strop laten fotograferen door zijn hoofd door een gat in een uitgezaagde stropendrager te steken; café "t Keetje" (het schuurtje) St.-Pietersnieuwstraat 124, <Mnl. *kete* of *keet*: hut of schuur; café "De kassei" (de straatsteen) Coupure Links 503; café "t Centerke" (verkleinwoord voor centrum, midden) Koophandelsplein 34 rechtover het justitiepaleis; "De Patapoef" (de dikzak) Voetweg 48

Café “’t Kapelleke” (het kapelletje) Overpoortstraat 33. Aan de gevel van dit café hangt een heus muurkapelletje dat dateert van omstreeks 1870, de periode na de cholera-epidemieën. Toen hing men die aan de gevels van de huizen . Deze kapelletjes waren van bescheiden afmetingen met een dakje en een madonna achter glas geflankeerd door kaarsen, later elektrisch licht. Café-uitbaters stelden, uit commerciële redenen, daar graag hun gevel voor beschikbaar. Wat gespeelde devotie kon nooit kwaad. Maar een *kapelleke* is in het Gentse dialect ook een café en iemand die veel in de herbergen rondhangt noemt men minachtend *ne kapellekesgast*.

Café “’t Parkske” (het parkje) Tentoonstellingslaan 165. Het parkje dat hier bedoeld wordt is het Citadelpark waar in 1913 de wereldtentoonstelling doorging; “*De Pinte*” (meerduidig) op de De Pintelaan 172, betekent zowel de gelijknamige gemeente als “*de pint*”; “*De Sterre*” (de ster) Voskenslaan 464. Deze herberg was vroeger gelegen aan het kruispunt van de Oudenaardse- en de Kortrijksesteenweg. Het heeft bij de Gentenaars zijn plaats verworven als toponiem. Zo zegt met “*aan de Sterre, aan Medo* (voormalig steenkapper op de hoek van de Palingshuizen en de Francisco Ferrerlaan), *aan ’t patijtsje* (aan de Leie), *aan ’t Pauwke*” (nu Rond Punt aan het Dracoenaplein), enz...

“*Staminee Het Genoegen*” Marialand 20. *Staminee*: komt uit het Waals/Bourgondisch *stamon*: stijl, staak, schoor, <Germ. *stam*. Het is de zaal met stijlen, achter de schenkplaats, cf. *Staakske* (In den Groenen Staek), cf. Fr. *pilier d’ estaminet* of *pilier de cabaret*: kroegklant (Vercoullie 1925); “*kafee*

“’t Krawietelke” in de Graaf Arnulfstraat. Foto: E. Levis, juli 2000.

plansjee” (de plankenvloer) Hoogpoort 61, <Fr. *plancher*: plankenvloer; “*Charlatan*” (meerduidig) Vlasmarkt 6, <Ital. *ciarlatano*, <ciarlare: ijdele taal spreken: mooiprater, windbuil, pocher, bedrieger, kwakzalver uitbouter van lichtgelovigheid.

Café “*Krawietelke*” (meerduidig) Graaf Arnulfstraat 1, <ww. *krawietelen* : jeuken, kriebelen. *Krawietelachtig* (bnw.): kriebelend, jeukend, gezegd van mieren en andere kleine insecten die over de huid lopen. *Ne krawietel* (znw.) is en krul “*Wat es dat veur ne rare krawietel?*” of een handtekening: “*zet daar ne keer uwen krawietel onder!*”; café “*De Kastart*” (meerduidig) Oudburg, <Fr. *castard* <*costaud*: 1° ontzagwekkend en doortastend iemand, kerel, durver, belhamel, 2° heel groot ding, kanjer.

Onze nationale trots: het frietkot!

Paul Ilegems somt in zijn boek “De Frietkotcultuur” enkele namen op van frietkoten die in het dialect hun naam afficheren. Zo heeft hij het over “*Den Eërpel*” (De aardappel), “*t Frikot*, “*t Fritpotke*, “*t Patatje*” en “*Jef Patat*”. Zelf ontdekte ik laatst de leukste in Wenduine: “*Bij Loewietje Frietje en Odetje kroketje*”

Een glimp in de *Gouden Gids* leverde ons onder de rubriek “Frituren” pakken “smulboetieks” of “frietshops” op. Het getuigt van weinig vindingrijkheid zijn frietbarak met de Franse slag poepchic “boetiek” te noemen of zijn frietkot een internationale allure te geven als “shop”.

Aangemoedigd en geïnspireerd door zoveel leuke namen wij het Gentse Frietkotenbestand onder de loep.

En, ja hoor, op de Brugsesteenweg troffen we “*t Bouletje*” (<Fr.: “*Boulette*”: gehaktbal), op de Ottergemsesteenweg 210, Friture “*Den Hieten Friet*” (de hete friet) en “*De Zotte Friet*” Palinghuizen 141. “*t Geel Kot*” (Het gele (friet)hok) staat op het Kramersplein volop in de studentenbuurt. De meeste frietkoten waren vroeger bijna allemaal in ‘t geel geschilderd, het was de kleur van friet ‘*t kot* viel beter op. “*t Blauw Kotje*” (het blauwe hokje) Kortrijksesteenweg 681; “*De Fritkok*” (de frietkok) Abdijmolenstraat 36 Drongen.

Snackbars & tea-rooms

Snackbar “*t Hietekoekske*” (het pannenkoekje) Bennesteeg nr.1, letterlijk: het hete koekje) de “*De Kastart*” (meerduidig, zie hoger) in Onderbergen 42; “*t Kulderke*” (de weesjongen) Martelaarslaan 340 . Het voormalige weeshuis of “*Kulderschole*” was gelegen op de Martelaarslaan. “*Kulder*” (kolder: kledingstuk) slaat op het uniform dat ze droegen, cf. maliënkolder; “*Smulderke*” (het smulpaapje) St.-Jacobsnieuwstraat 83 en “*t Viaducske*” (het viaductje) Burggravenlaan 180. Het restaurant is gelegen aan het viaduct onder de spoorwegberm dat naar het St.-Pietersstation leidt.

Terras van snackbar/tea-room “*t Hietekoekske*” in de Bennesteeg. Foto: E. Levis, juli 2000.

Tavernes

“*t Schuurke*” (het schuurtje) Bevrijdingslaan 197; “*t Floere Foefken*” Molenstraat 3, <Fr. *velours*: fluweel. *Foef*: vrouwelijk schaamdeel); “*t Smesken*” (de smidse) Nieuwhof 38, “*t Welweterke*” (de betweter) Tulpstraat 76, “*Den Zotten Aap*” Kraanlei 15; “*t Garnierke*” De Pintelaan 137 <Fr. *garnir*: versieren; “*t Stropke*” (het stropje) Meersenerstraat 14, “*Tonneke*” (het tonnetje) Lange Violettenstraat 34; “*t Vosken*” (het vosje) St.-Baafsplein 19, “*t Zuid*” Woodrow Wilsonplein 244 /4. Genoemd naar het voormalige Zuidstation, “*t Zuid*” in de volksmond; “*t Clubke*” (het clubje) Griendeplein 3; “*t Lammeken*” (het lammetje) Brugsesteenweg 341 Mariakerke;

Restaurants

“*t Buikske vol*” (‘t buikje vol) Kraanlei 17, “*De casserolle*” (de kookpot) Dampoortstraat 5, <Fr. *casserole*; “*t Hanekot*” (het hanenhok) Overpoortstraat 37, “*Kiekeskot*” (het kippenhok) Groentenmarkt 10, “*Nijperskoerke*” Krijgsgasthuisstraat 3. Genoemd naar het aldaar gelegen gelijknamig beluik; “*t Vagevierke*” (‘t vagevuurtje) Bennesteeg 23, “*De zoeten inval*” Kammerstraat 21; “*t Corduwaniërke*” Corduwaniersstraat 63, (lederbewerker van Spaans leer uit Cordoba) Het patershol waar het huidige restaurant gelegen is, herbergde vroeger vele leerlooiersbedrijven. Door de wijk vloeyde ook de Leertouwersgracht, nu gedeeltelijk terug blootgelegd, voor het grootste deel nog steeds overwelfd; “*De klosse*” (de klos) Grote Steenweg Zuid 49 Zwijnaarde; “*De Sneppe*” (de houtsnip) Sneppebrugstraat 7; “*t Garnierke*” <Fr. *garni*: versierd, van alle bijhorigheden voorzien) De Pintelaan 137; “*t Heilig Huizeken*” (het heilige huisje) Slingerstraat 13 Drongen; “*In den Karpel*” (in de karper) Dijkweg 37 Drongen; “*t Liefken*” (de Lieve) Liefkensstraat 45 Wondelgem; “*t Schuurke*” (het schuurtje) Grote Steenweg Noord Zwijnaarde; “*In den Groenen Staek*”, “*t Staakske*” in de volksmond. De zaak wordt reeds vermeld in 1784 en op 12 november 1918 kreeg het het hoog bezoek van koning Albert, koningin Elisabeth en kroonprins Leopold.

Het etablissement werd net als andere drankgelegenheden en handelszaken een referentiepunt en de naam ging over op de onmiddellijke omgeving. Zodoende werd “*t Staakste*” op de hoek van de Staakskenstraat ook een toponiem (zie hoger).

Groenten- en fruitwinkels

Naast *Fruitpaleizen* en *Fruitparadijzen* vonden we nog “*t Hoekske*” (het hoekje) Verpleegsterstraat 1; “*t Schuurke*” (het schuurtje) in de Brabantdam 152; en “*Twinkelke De Baere*” (Het winkeltje van De Baere) Ekkergemstraat 66.

Aan de overzijde van de Leie, op de Kraanlei, restaurant-traiteur “t Buikske vol”, met het Gentse Manneken Pis boven de deur. Foto: E. Levis, juli 2000.

Dagbladhandels en/of verkopers van Rookartikelen

“t Boekske” (‘t Boekje) St.-Lievenslaan 13, “t Facteurke” (de postbode) Jan Delvinlaan 110, <Fr. *facteur*: postbode; “t Gazetje” (het krantje) < Ital. *Gazzetta*: *krant*, Zwijnaardesteeweg 114; “t Lezerke” (‘t Lezertje) Doornzelestraat 10, “t Bulletintje” (het nieuwsberichtje) Wondelgemstraat 121,

<Fr. *bulletin* <Ital. *bolletino*: stembiljet. Hier officieel nieuwsbericht (rapport); “*Den Gentschen Rooker*” Muidepoort 93; “*t Hoekske*” (het hoekje) Kastanjestraat 121; “*t Letterke*” (het lettertje) Groenstr 32 Oostakker.

Bakkers

“*Den Turk*” (de Turk) turkse bakkerij op de Tolhuislaan 129; “*Patsken*” (‘t patisserietje) Lange Violettestraat 4, oorspronkelijk “Patisserie Saint-Hubert”, maar dat vonden de studenten van de Sociale Hogeschool uit de buurt te lang. Zij doopten de bakkerij of “‘t patisserieken” alras om tot “‘t Patsken”; “‘t Staakske” Staakskenstraat 42, genoemd naar de straat en het hogergenoemd restaurant; “‘t Hoeksken”, (het hoekje) Heldenplein 1; “‘t Klaverken” (het klavertje) Holstraat 96; “‘t Kramikske” (het koekebroodje)<Fr.:cramique; ... Baarledorpstraat 21 Drongen; “‘t Stropke” (het stropje) Visitatiestraat 124 St.-Amandsberg.

Anderen

Het *Europees Figurentheater Centrum* (E.F.T.C.), Trommelstraat 1 in het Patershol, waar tijdens de Gentsche Fiesten beurtelings het “Figeurofestival” en een deel van het “Puppetpuskersfestival” doorgaat, trekt steeds veel volk en dat volk moet ook aan zijn natuurlijke behoeften voldoen. Omdat het sanitair van op het binnenpleintje niet zo goed te zien is, helpt de organisatie de plass(t)er in nood door op de “*achterdeure van ‘t huizeken*” te schrijven dat “de veurkant van veuren es”...

Toen de V.I.A.T., de Vereniging voor Industriële Archeologie en Textiel (museumvereniging van het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel M.I.A.T.), nog zijn *Middeleeuwse Ontbijten* in het Vleeshuis op de Groentenmarkt hield, hadden zij op topdagen zoveel volk, dat om half twaalf ‘s middags de poort gesloten werd. Levis hing dan een bord buiten met de tekst:

*Gien chance! Me zijme toe
omdamme nie mier open zijn.*

*Morgen hedde weer'akoazje
van t'eten, oas g' in tijje zijt.*

En ik weet er uuk nog iene zijn!

Ja?! Kruip dan vlug in je pen, bel, fax of E-mail ons als de vliegende pest,

Sanitair van het **Europees Figurentheater Centrum** (E.F.T.C.) in het Paterhol tijdens het Figeurofestival gedurende de "*Gentsche Fiesten*" 2000. Foto: E. Levis.

zodat we de reeks kunnen aanvullen. Van zodra we genoeg nieuwe oogst hebben, publiceren we een aanvulling. Maar niet allemaal tegelijk. Mijne factuur meug moar twintig kilo mee ne kier droagen...

Eddy "den twiedekker" LEVIS
Knotwilgenln. 26 9032 Gent
tel. & fax 09/253 94 70
e-mail: eddy.levis@ping.be

GEBRUIKTE AFKORTINGEN:

<	ontleend aan...
Mnl.	Middelnederlands
Germ.	Germaans
Ital.	Italiaans
ww.	werkwoord
znw.	zelfstandig naamwoord
bnw.	bijvoeglijk naamwoord
stof. bnw.	stoffelijk bijvoeglijk naamwoord.
fig.	figuurlijk
cf.	vergelijk met ...

BIBLIOGRAFIE

- Paul Ilegems - *“De Frietkotcultuur - Het laatste boek over België”* Uitgeverij Loempia, 1993
Paul Ilegems - *“Het Belgische Frietenboek”* Uitgeverij Loempia, 1994
Gerard Bauwens - *“Dorpsbeelden uit het verleden: Mariakerke”* uitgeverij De Klaroen, Eke-Nazareth, 1995

NOTEN

(1) Onlangs richtte de Directeur van de Dienst Toerisme van de stad Gent, dhr. Tony Gillissen, een brief aan de Gentsche Sosseteit met als onderwerp: de uitbreiding van het begrip “Gent”. Zijn argumentatie is de volgende:

“Gent” is een stedelijk gewest dat reeds 1000 jaar, soms traag, soms sneller, constant is gegroeid. Oorspronkelijk waren er enkele gehuchten en werd het gebied tussen Leie en Schelde, tussen Graslei en Reep, de Kuip dus, als “Gent” beschouwd.

In de voorbije eeuwen werden de gehuchten rond abdijen en dorpen zoals Ekkerghem, Aaigem, St.-Pieters-Buiten, Muide, Meulestede, enz... bij Gent gevoegd. Dit geheel noemen we nu de kernstad.

In de 20ste eeuw werd daar eerst de Kanaalzone (Mendonk, Desteldonk, Terdonk, St.-Kruis-Winkel) aan toegevoegd en in 1977 nogmaals 10 omliggende gemeenten. Dit alles vormt de huidige “stad Gent”, de administratieve gemeente.

(...) Vandaar mijn voorstel om het begrip “Gent” (...) uit te breiden tot het reële stadsgewest.”

Het is dan ook dat begrip “Gent” dat binnen de context van dit artikel gehanteerd werd.

BIBLIOGRAFIE

In het **Jaarboek XXXVII-2000** van de Heemkundige Kring Oost-Oudburg verschenen verschillende artikels die ook de Gentenaars kunnen interesseren. Er is een artikel over de Vlaamse Begijnhoven waarin veel aandacht besteed wordt aan dat van St-Amandsberg.

Er is een levensbeschrijving van Kolonel Frederik Geerinckx wiens graf nog steeds bestaat op het Campo Santo.

Een ander artikel is gewijd aan "De groei van de Gentse twijnsector in de 18e eeuw". Verder een uitgebreid hoofdstuk over "Armand François Schoorman, sous-luitenant belge au service de France."

Tot slot de historiek van het Carelshof.

Het boek van een formaat van 16 x 24 cm. telt 280 bladzijden en kost 400 fr. Postcheckrekening van de Oost-Oudburg: 000-0445972-63.

In Gh. Tyd. 1999 - N° 3 - pp. 177-178 melden wij de verschijning van het 1e deel van een trilogie over molens; nl. "**Van zAdelsteen tot Zetelkruier**".

Dit eerste deel behandelde de geschiedenis van het malen met natuurlijke drijfkracht. Het 2e deel is nu verschenen en behandelt "**Bouw en werking van de molens met natuurlijke drijfkracht**".

Dit, net zoals het 1e deel, zeer lijvig boek, van de hand van DE molenspecialist Paul Bauters, is ingedeeld in 5 delen.

Deel 1. **Watermolens**, met de hoofdstukken Beeklandschap en sluiswerk, Waterraderen, Aandrijfwerk van korenwatermolens, Verschillende water molenfuncties.

Deel 2. **Windmolens**, met als hoofdstukken, Het staande werk van staakmolens, Het staande werk van bovenkruiers, Het gaande werk van windmolens.

Deel 3. **Malen op stenen**, met als hoofdstukken, Molenstenen, Uitrusting van de maalstoel.

Deel 4. **Verschillende windmolenfuncties**, met als hoofdstukken, Olieslaan met windkracht, Poldermolens met scheprad of vizel, Pelmolens.

Deel 5. **Molenmakersgerei**.

Dit imposant boek van een formaat van 24 x 29,5 cm. telt 367 bladzijden.

Het bevat bovendien bijna 300 prachtige foto's, waarvan de grote meerderheid in kleur en ook nog een 100-tal tekeningen.

Prijs: 2.000 fr. Maar een dergelijk boek kan natuurlijk niet goedkoop zijn. Uitsluitend te bekomen in de bibliotheek van de Provincie Oost-Vlaanderen, Wilsonplein 2 - 2e verdieping.

Deel XXV van de "Verhandelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent" is gewijd aan "**Het Gents Sint-Elisabethbegijnhof**,

op het elan van de Contrareformatie (1598-1795)”

Deze studie van Klaartje Mestdach sluit aan bij de eerder gepubliceerde verhandeling over het Begijnhof ter Hooie.

Alhoewel er reeds zeer veel gepubliceerd werd over de begijnhoven is dit zeker geen overbodig boek. Het bevat veel interessante gegevens over de historiek der begijnhoven, het ontstaan en de ontwikkeling van de begijnenbeweging, de organisatie binnen het begijnhof, de bewoners van het hof, de huizen en de conventen, de infirmerie, het werken, het dagelijks leven, contacten met de buitenwereld, conflicten en processen, het religieuze leven, enz. enz.

Formaat: 16 x 24 cm. - 400 bladzijden. Prijs: 850 fr. maar ... de leden van de M.G.O.G. ontvangen het gratis en die betalen slechts 750 fr. lidgeld. PCR van de Maatschappij: 000-0370680-43

De heer Marcel Daem stuurde ons een overdruk van een artikel over “**De Gentse Reuzen**” dat hij schreef voor het Jubileumnummer 2000 van de Oost-Vlaamse Zanten. Het telt 37 bladzijden en is geïllustreerd. Het werd gedeponereerd in ons Documentatiecentrum.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Op de vraag van de heer **Stefaan Crick** (Gh. Tyd. 2001-N° 2-p. 122) kwam er een reactie van de heer **Hendrik Meuleman** (Wondelgem).

Hij schrijft: “Bij ons in de parochiale kerk St-Catharina te Wondelgem hangen diverse obiits.”

Hij noteerde de naam, de geboorte- en sterfdatum van niet minder dan 37 personen. Hij gaf deze gegevens rechtstreeks door aan de heer Crick, maar bezorgde ons een afschrift van deze lijst. Geïnteresseerden kunnen ze raadplegen in het Documentatiecentrum.

De heer **Roald Gillisjans** is student Geschiedenis aan de VUB, specialiteit Middeleeuwen.

Zijn thesis handelt over het itinerarium van Robrecht van Béthune (1305-1322) die ook een verblijfplaats in Gent schijnt gehad te hebben. Hij zoekt inlichtingen over residenties van deze Graaf van Vlaanderen in het Gentse.

Wie hem kan helpen kan met hem contact nemen op het adres: Bloemenlaan 6 te 1861 Wolvertem. Tel. 02-306.55.56

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Mevrouw **Dina Carels-Haes** schrijft ons het volgende:

Het artikel waarin HET VOLKSBLAD VAN GENT Vrijdag, 4 november, 1913 aan het woord werd gelaten over de komst van PÉGOUD naar Gent deed mij één van mijn logboeken raadplegen en vervolgens het fotografisch archief van mijn echtgenoot induikelen.

Daar is hij dan, de foto van het grafmonument van Adolphe PÉGOUD op de begraafplaats van Montparnasse (Cimetière du Montparnasse) te Parijs. Het bestaat uit een borstbeeld dat PÉGOUD afbeeldt tot het middel, in militair tenue, drager van vijf onderscheidingen, bloothoofds, een vaandel, met beide handen vastgehouden, tegen de borst geklemd, en een voetstuk bekroond met een lauwerkrans, waarop een adelaar met half gespreide vleugels gezeten is, zich met wijd gespreide klauwen vastklemmend. De sokkel, waarop het grafschrift, is afgewerkt met een palmtak.

De graftekst luidt als volgt:

Adolphe
PÉGOUD
Aviateur

—
Né à Montferrat (Isère)
le 13 juin 1889

—
Mort pour la Patrie
dans un combat aérien
à Petit-Croix (Alsace)
le 31 août 1915

—
Chevalier de la Légion d'Honneur
Médaille Militaire, Croix de Guerre,
Médaille du Maroc, Couronne de Roumanie.

—
Soldat le 1er août 1914
S Lieutenant le 18 juillet 1915

Het zal de lezers waarschijnlijk interesseren dat het leven van deze man, die nog altijd voortleeft in het collectief geheugen van de Gentenaars - al was het maar omwille van het liedje waaraan de titel van het artikel alludeert, maar dat ik steeds heb weten zingen als:

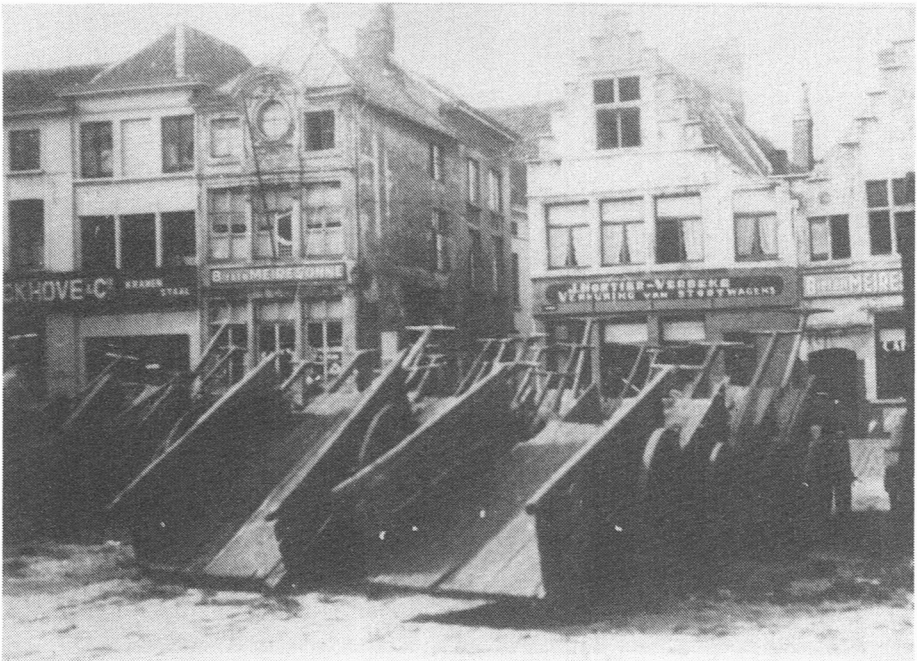
In PIGOE gao naor omhuuge
Om zijn kunste te vertuuge,
Iest op zijne ruggene,
Toens op zijnen buik,
Ezoo vliegt hij de pieste (n)uit!

- zij het avontuurlijk en kleurrijk - kort - véél te kort - is geweest. Al wordt zijn einde door velen roemrijk genoemd, door anderen wordt zijn dood betreurd als een offer op het altaar van de grote collectieve waanzin waaraan volkeren op gezette tijden ten prooi vallen.

Verder wil ik u ervan informeren dat het Europahotel, Gordunakaai 59, 9000 Gent, in de bar aan de zuidzijde van het gebouw een prachtig glas-in-loodraam heeft zitten, gewijd aan Adolphe PÉGOUD. Het is van de hand van Blondeel.

De volgende opmerking is afkomstig van Mevrouw **Livine Verschoore-Sevens**: “Ik lees in N° 2 op blz. 62 dat E.H. Amaat Lerno in 1928 ging wonen in de St-Pietersnieuwstraat. Volgens mij is dit een vergissing. Ik heb hem goed gekend en hem weten wonen in de **St-Jacobsnieuwstraat**, waar ik hem ook nog in 1936 een bezoek heb gebracht”

ZO WAS HET VROEGER

De Lievekaai in de tijd de “Steekkerre”.